

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA

M. POIARES MADURO

prednesené 20. februára 2008¹

1. „Jeť banán z dvoch koncov“, takto by sa metaforicky dal predstaviť spor medzi jeho americkými a európskymi predstaviteľmi, ktorý sa zvykne nazývať „banánová vojna“. Táto bola už predmetom nespočetných súdnych sporov. Predložená vec, v ktorej ide o problém vedľajších obetí uvedenej vojny, je jej ďalším pokračovaním. Neznamená to však, že by bola právne nezaujímavá, ba priam naopak. Súdny dvor má rozhodovať o celkom nových otázkach so značným právnym dosahom.

rozsudky“³. Týmito rozsudkami Súd prvého stupňa zamietol žaloby podané podnikmi FIAMM a FEDON, ktorými sa domáhali náhrady škody spôsobenej im v dôsledku uvalenia colnej prirážky na dovoz stacionárnych akumulátorov a puzdier na okuliare pochádzajúcich z rôznych členských štátov Spojenými štátmi americkými ako odvetného opatrenia za nevykonanie rozhodnutia Európskym spoločenstvom, podľa ktorého orgán na urovnávanie sporov Svetovej obchodnej organizácie (WTO) (ďalej len „OUS“) konštatoval nezlučiteľnosť režimu Spoločenstva pre dovoz banánov s dohodami WTO.

2. V tejto veci má Súdny dvor rozhodnúť o dvoch odvolaniach, pričom jedno podali Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (ďalej spoločne len „FIAMM“) proti rozsudku Súdu prvého stupňa Európskych spoločenstiev zo 14. decembra 2005, FIAMM a FIAMM Technologies/Rada a Komisia², a druhé podali Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America, Inc. (ďalej spoločne len „FEDON“) proti rozsudku Súdu prvého stupňa vyhlásenému v ten istý deň vo veci Fedon & Figli a i./Rada a Komisia (ďalej spoločne len „napadnuté

3. Dôvodmi, ktoré uviedli odvolatelia na podporu svojich odvolaní, žiadajú Súdny dvor, aby rozhodol na jednej strane o dopade rozhodnutia OUS, ktorým bolo rozhodnuté o nezlučiteľnosti právnej úpravy Spoločenstva s dohodami WTO o možnosti odvolávať sa na pravidlá WTO, a na druhej strane o zásade a podmienkach vzniku objektívnej zodpovednosti Spoločenstva.

1 — Jazyk prednesu: francúzština.

2 — T-69/00, Zb. s. II-5393, ďalej len „rozsudok Fiamm“.

3 — T-135/01, ďalej len „rozsudok Fedon“.

I — Právny a skutkový rámec

A — Skutkové okolnosti

4. Podstatou konania v tejto veci je spor medzi Európskym spoločenstvom a Spojenými štátmi, ktorý sa týka režimu Spoločenstva pre dovoz banánov zavedeného nariadením Rady (EHS) č. 404/93 z 13. februára 1993 o spoločnej organizácii trhu s banánmi⁴. Na základe sťažností predložených viacerými členmi WTO, medzi ktorými sú aj Spojené štáty, OUS 25. septembra 1997 rozhodol, že uvedený režim obchodovania s tretími štátmi, v rozsahu v akom upravuje zvýhodňujúce ustanovenia pre banány zo štátov AKT, je nezlučiteľný s dohodami WTO a odporučil Spoločenstvu zabezpečiť zosúladenie v primeranej lehote, ktorá uplynula 1. januára 1999.

5. Prijatím nariadenia Rady (ES) č. 1637/98 z 20. júla 1998 doplneného nariadením Komisie (ES) č. 2362/98 z 28. októbra 1998 zmenili inštitúcie režim obchodovania s banánmi s tretími štátmi s účinnosťou od 1. januára 1999. Keďže sa Spojené štáty americké domnievali, že v rámci nového režimu dovozu banánov sa zachovali protiprávne prvky predchádzajúceho režimu, OUS im 19. apríla 1999 povolil, aby uvalili clo na dovozy zo Spoločenstva vo výške

ročného objemu obchodu predstavujúceho 191,4 milióna USD, čo zodpovedá úrovni zmenšenia výhod, ktoré utrpeli Spojené štáty. V dôsledku toho uvalili americké orgány clo *ad valorem* vo výške 100 % s účinnosťou od 19. apríla 1999 na dovoz tých výrobkov pochádzajúcich zo Spoločenstva, ktoré boli na zostavenom zozname. Medzi týmito výrobkami sa nachádzali stacionárne akumulátory a puzdrá na okuliare, ktoré v tomto poradí vyvážali talianske podniky FIAMM a FEDON.

6. Po rokovaníach so všetkými zainteresovanými stranami Spoločenstvo prijalo zmeny v novej spoločnej organizácii trhu s banánmi nariadením Rady (ES) č. 216/2001 z 29. januára 2001. Dňa 11. apríla 2001 Spojené štáty a Spoločenstvo uzavreli memorandum o porozumení vymedzujúce prostriedky, ktoré umožnia urovnať ich spor. V tejto súvislosti Komisia Európskych spoločenstiev nariadením (ES) č. 896/2001 zo 7. mája 2001 stanovila pravidlá uplatňovania nového režimu Spoločenstva pre dovoz banánov zavedeného nariadením č. 216/2001. Spojené štáty s účinnosťou od 30. júna 2001 pozastavili uplatňovanie svojej colnej prirážky.

7. Žalobami podanými do kancelárie Súdu prvého stupňa 23. marca 2000 podnikom FIAMM a 18. júna 2001 podnikom FEDON sa tieto na základe článkov 235 ES a 288 druhého pododseku ES domáhali náhrady škody, ktorá vyplynula z dovoznej prirážky uvalenej od 19. apríla 1999 do 30. júna 2001 na ich výrobky americkými úradmi, v súlade

4 — Ú. v. ES L 47, s. 1; Mim. vyd. 03/013, s. 388.

s povolením OUS na základe konštatovania nezlučiteľnosti režimu Spoločenstva pre dovoz banánov s pravidlami WTO.

B — *Napadnuté rozsudky*

8. Žalobcovia svoje návrhy o náhradu škody odôvodnili najmä protiprávnym konaním inštitúcií Spoločenstva. Žalobcovia tvrdili, že neuvedenie režimu Spoločenstva pre dovoz banánov do súladu so záväzkami vyplývajúcimi Spoločenstvu z dohôd WTO Radou Európskej únie a Komisiou v lehote 15 mesiacov stanovenej OUS, napriek tomu, že nezlučiteľnosť tohto režimu s pravidlami WTO bola vyhlásená OUS, predstavuje protiprávnosť, na základe ktorej môže vzniknúť mimozmluvná zodpovednosť Spoločenstva. Spresnili, že ak je potrebné sa domnievať, že dohody WTO nemajú priamy účinok, čo by teda bránilo preukázaniu tejto protiprávnosti, musí byť tento účinok priznaný rozhodnutiu OUS, ktorým sa rozhodlo proti Spoločenstvu.

9. Súd prvého stupňa v reakcii na tieto tvrdenia najskôr uviedol, že pred preskúmaním zákonnosti konania inštitúcií Spoločenstva je potrebné vyriešiť otázku o možnosti odvolávať sa na pravidlá WTO, teda otázku „či dohody WTO umožňujú osobám podliehajúcim právomoci súdnych orgánov Spoločenstva právo odvolávať sa

na ne pred súdom s cieľom spochybníť platnosť právnej úpravy Spoločenstva v prípade, ak OUS vyhlásil, že tak táto právna úprava, ako aj následná právna úprava Spoločenstva, prijatá predovšetkým s cieľom dosiahnuť súlad s predmetnými pravidlami WTO, sú nezlučiteľné s týmito pravidlami“.⁵ V tejto súvislosti pripomenul ustálenú judikatúru, podľa ktorej dohody WTO vzhľadom na ich charakter a štruktúru v zásade nepatria k normám, s ohľadom na ktoré súd Spoločenstva skúma zákonnosť konania inštitúcií Spoločenstiev, pričom z toho vyvodil, že prípadné porušenie pravidiel WTO nemôže v zásade viesť k vzniku mimozmluvnej zodpovednosti Spoločenstva. Takáto protiprávnosť môže byť žalovaným inštitúciám výnimočne vytýkaná len v dvoch prípadoch. Lenže tieto sa v tejto veci neuplatnia: bez ohľadu na zásah v podobe konštatovania OUS o nezlučiteľnosti nie sú pravidlá WTO v prejednávanej veci normami, s ohľadom na ktoré by sa mohla posudzovať zákonnosť konania inštitúcií, a to ani z dôvodu osobitných záväzkov, ktorých uskutočnenie Spoločenstvo údajne malo v úmysle, ani z dôvodu výslovného odkazu na konkrétne ustanovenia dohôd WTO.

10. V prvom rade Spoločenstvo totiž nezamýšľalo vykonať osobitnú povinnosť, ktorá mu bola uložená v rámci WTO⁶ tým, že po prijatí rozhodnutia OUS z 25. septembra 1997 sa zaviazalo riadiť sa pravidlami WTO. Podľa Súdu prvého stupňa je to tak preto, že z mechanizmu na urovnávanie sporov [dohovoru o pravidlách a postupoch pri

5 — Rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 108, a Fedon, už citovaný, bod 101.

6 — V zmysle judikatúry Nakajima/Rada (rozsudok Súdneho dvora zo 7. mája 1991, C-69/89, Zb. s. I-2069).

urovnávaní sporov] (ďalej len „DUS“) nevyplýva konkrétna povinnosť člena WTO vyhovieť v určenej lehote rozhodnutiam OUS. DUS teda tým, že ponúka dotknutému členovi WTO viacero spôsobov uskutočnenia rozhodnutia OUS, ktorým sa konštatovala nezlučiteľnosť opatrenia s pravidlami WTO, si v každom prípade zachováva pri rokovaní v spore medzi členmi WTO, ktorí sú účastníkmi sporu, dôležité miesto aj po uplynutí lehoty stanovenej na zosúladienie opatrenia vyhláseného za nezlučiteľné s pravidlami WTO. Z uvedeného vyplýva, že preskúmanie zákonnosti konania žalovaných inštitúcií súdom Spoločenstva s ohľadom na pravidlá WTO by mohlo oslabiť postavenie normotvorných a výkonných orgánov Spoločenstva pri hľadaní vzájomne prijateľného riešenia sporu; navyše by uloženie povinnosti súdu Spoločenstva vylúčiť uplatnenie noriem práva Spoločenstva v prípade ich údajnej rozpornosti zbavilo uvedené orgány možnosti dohodnúť riešenie. Ako ďalej uvádza Súd prvého stupňa, Rada a Komisia postupnými zmenami režimu Spoločenstva pre dovoz banánov nezamýšľali vykonať konkrétne záväzky vyplývajúce z pravidiel WTO, vo vzťahu ku ktorým OUS konštatoval nezlučiteľnosť tohto režimu; snažili sa uviesť do súladu tak záväzky prevzaté Spoločenstvom v rámci dohôd WTO a záväzky voči ďalším signatárom štvrtého dohovoru z Lomé, ako aj zachovať ciele spoločnej organizácie trhu s banánmi (ďalej len „SOT s banánmi“). V konečnom dôsledku práve riešenie dohodnuté so Spojenými štátmi umožnilo ukončiť spor.

11. Po druhej právna úprava Spoločenstva týkajúca sa režimu pre dovoz banánov

neobsahuje v nijakej zo svojich následných zmien výslovný odkaz na konkrétne ustanovenia dohôd WTO, a nemôže sa teda považovať za úpravu, ktorá na tieto dohody výslovne odkazuje, a priznáva tak osobám podliehajúcim súdnej právomoci právo sa na ne odvolávať.⁷

12. Na základe toho Súd prvého stupňa rozhodol, že žalobcovia nemôžu na účely svojho návrhu na náhradu škody tvrdiť, že konanie vytýkané Rade a Komisii je v rozpore s pravidlami WTO. Keďže nemožno preukázať protiprávnosť takéhoto konania, nie je splnená jedna z troch podmienok na vznik mimozmluvnej zodpovednosti Spoločenstva za protiprávne konanie jeho inštitúcií.

13. Subsidiárne žalobcovia tvrdia, že podmienky vzniku mimozmluvnej zodpovednosti Spoločenstva za škody spôsobené konaním jeho inštitúcií aj v prípade, že nebolo protiprávne, teda existencia spôsobenej škody, príčinná súvislosť medzi touto škodou a konaním inštitúcií Spoločenstva, ako aj neobvyklá a osobitná povaha tejto škody, boli v každom prípade súčasne splnené. Súd prvého stupňa pripustil, že „pokiaľ protiprávnosť konania inštitúcie Spoločenstva nie je preukázaná..., nevyplýva z toho, že podniky, ktoré musia ako kategória podnikateľských subjektov znášať neprimeranú časť nákladov vyplývajúcich z obmedzenia prístupu na vývozné trhy, nemôžu v žiadnom prípade získať náhradu škody na základe mimo-

7 — V zmysle judikatúry Fediol/Komisia (rozsudok Súdneho dvora z 22. júna 1989, 70/87, Zb. s. 1781).

zmluvnej zodpovednosti Spoločenstva“.⁸ Popri tom uznal ako všeobecnú zásadu spoločnú pre právne poriadky všetkých členských štátov existenciu mimozmluvnej zodpovednosti Spoločenstva v prípade, že nedošlo k protiprávnemu konaniu jeho inštitúcií, ktorej vznik je podmienený splnením podmienok uvedených žalobcami, pretože ako uviedol, „vnútroštátne právne úpravy mimozmluvnej zodpovednosti umožňujú jednotlivcom, aj keď na rôznej úrovni, v špecifických oblastiach a podľa rôznych podmienok, dosiahnuť na súde náhradu určitých škôd aj v prípade, že nedošlo k protiprávnemu konaniu pôvodcu škody“.⁹

14. Súd prvého stupňa pri overovaní splnenia podmienok v tejto veci rozhodol o skutočnej a určitej povahe škody, ktorú uvádzali žalobcovia. Taktiež určil existenciu dostatočnej priamej príčinnej súvislosti medzi konaním inštitúcií Spoločenstva a škodou. Isteže, Spojené štáty boli len oprávnené na základe rozhodnutia OUS prijať odvetné opatrenia, a tak vytvorenie zoznamu dotknutých výrobkov, ako aj stanovenie výšky, o ktorú sa clo zvýši, patrili do ich voľnej úvahy. Nič to však nemení na skutočnosti, že bez predchádzajúceho rozhodnutia OUS o nezlučiteľnosti režimu Spoločenstva pre dovoz banánov s pravidlami WTO nemohli Spojené štáty ani žiadať, ani získať od OUS také povolenie. OUS totiž určil objem obchodu, s ohľadom na ktorý americké úrady dostali povolenie na pozastavenie poskytovania ich tarifných koncesií pre Spoločenstvo, v závislosti od výšky škody spôsobenej americkému hospodárstvu z dôvodu ponechania režimu Spoločenstva pre dovoz banánov, ktorý bol

posúdený ako nezlučiteľný s pravidlami WTO, v platnosti. Z toho vyplýva, že konanie žalovaných inštitúcií nevyhnutne viedlo k prijatiu odvetných opatrení americkými úradmi v súlade s postupmi ustanovenými DUS a uznanými Spoločenstvom. Toto konanie je teda nutné považovať za rozhodujúcu príčinu škody, ktorá bola žalobcom spôsobená v dôsledku zavedenia americkej colnej prirážky.

15. Je na žalobcoch, aby preukázali neobvyklú a osobitnú povahu škody, ktorá im bola spôsobená. V tejto súvislosti tvrdili, že boli diskriminovaní v porovnaní s inými európskymi vývozcami, ktorých výrobky sa nenachádzali na zozname vytvorenom americkými orgánmi, a čo sa týka FIAMM, údajne bol diskriminovaný aj vo vzťahu k iným podnikom postihnutých colnou prirážkou, keďže on sám znášal 6 % z celkovej sumy odvetných opatrení. Pritom záujem na zachovaní účinnosti pravidiel SOT s banánmi sa nemôže považovať za cieľ všeobecného záujmu, ktorý by mohol odôvodniť také negatívne dôsledky. Nakoniec dodali, že možnosť zavedenia colnej prirážky tretími štátmi z dôvodu sporu odohrávajúceho sa v úplne inom odvetví než v oblasti ich podnikania nemôže byť považované za obvyklé podnikateľské riziko pre podnik. Súd prvého stupňa však odmietol priznať neobvyklú povahu škody, ktorú žalobcovia utrpli, lebo neprekročila hranice hospodárskych rizík, ktoré sú vlastné vývozným činnostiam. Pozastavenie tarifných koncesií, čo je opatrením upraveným dohodami WTO, je totiž možné považovať za obvyklé riziká v medzinárodnom obchode pri súčasnom stave jeho organizácie. Túto neistotu teda povinne znáša každý podnikateľ, ktorý sa rozhodne uviesť svoje výrobky na trh niektorého

8 — Rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 157, a Fedon, už citovaný, bod 150.

9 — Rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 159, a Fedon, už citovaný, bod 152.

z členov WTO. Takže akýkoľvek nárok na náhradu škody na základe objektívnej zodpovednosti musí byť v tejto veci vylúčený.

povahy, a tiež aj uznal priamu príčinnú súvislosť medzi konaním inštitúcií a škodou.

II — Posúdenie odvolaní

16. Proti týmto dvom rozhodnutiam, rozsudku Fiamm a rozsudku Fedon, vynešenými 14. decembra 2005 sa FIAMM a FEDON odvolali na Súdny dvor. Odvolatelia na podporu svojich odvolaní uvádzajú rovnaké dôvody. V prvom rade tvrdia, že napadnuté rozsudky neboli dostatočne odôvodnené, pretože nereagovali na jedno z ich hlavných tvrdení týkajúce sa možnosti, na účely žaloby o náhradu škody, odvolávať sa na rozhodnutia prijaté OUS, ktorými rozhodol o protiprávnosti konania Spoločenstva. Taktiež uvádzajú, že došlo k nesprávnemu právnemu posúdeniu Súdom prvého stupňa, keď dospel k záveru, že spôsobená škoda nemala neobvyklú povahu. Nakoniec žiadajú spravodlivé odškodnenie za neprimeranú dĺžku konania na prvom stupni. Navyše treba uviesť, že Rada a Španielske kráľovstvo, ktoré navrhovali zamietnuť žaloby, podali vzájomné odvolanie a domáhajú sa zrušenia napadnutých rozsudkov z dôvodu, že Súd prvého stupňa nesprávne potvrdil existenciu zodpovednosti Spoločenstva za zákonný akt, pričom rozhodol, že túto zodpovednosť je možné uplatniť v prípade opomenutia výkonu normotvornej právomoci diskrečnej

17. Pri skúmaní dôvodnosti týchto rôznych dôvodov najskôr preskúvam, či a za akých okolností je v rámci žaloby o mimozmluvnú zodpovednosť Spoločenstva založenú na protiprávnom konaní jeho inštitúcií možné odvolávať sa na rozhodnutie OUS, ktorým sa rozhodlo o nezlučiteľnosti právnej úpravy Spoločenstva s normami WTO. Vzápätí posúdim zásadu a podmienky objektívnej zodpovednosti Spoločenstva. Nakoniec sa dostanem k posúdeniu primeranosti dĺžky uvedeného konania pred Súdom prvého stupňa.

A — Možnosť odvolávať sa na rozhodnutie OUS na podporu žaloby o určenie mimozmluvnej subjektívnej zodpovednosti Spoločenstva

18. Svojím prvým dôvodom žalobcovia formálne uvádzajú nedostatočné odôvodnenie napadnutých rozsudkov, keďže sa Súd prvého stupňa nezaoberal ich argumentáciou, podľa ktorej rozhodnutie OUS odsudzujúce Spoločenstvo predstavuje inú výnimku, ako sú prípady Nakajima a Fediol, podľa ktorých sa na dohody WTO nemožno v zásade odvolávať, pričom táto výnimka umožňuje osobám podliehajúcim súdnej právomoci na účely uznania zodpovednosti Spoločenstva sa na ňu odvolávať pre

stanovenie protiprávnosti jeho konania. Súd prvého stupňa sa v tejto veci obmedzil len na overenie uplatniteľnosti oboch výnimiek z pravidla neexistencie priameho účinku dohôd WTO, tak ako sú stanovené v rozsudkoch Fediol a Nakajima.

19. Tento dôvod je možné ľahko zamietnuť z dôvodu, že uvedené tvrdenie zďaleka nepredstavuje podstatu ich argumentácie týkajúcej sa protiprávnosti konania Spoločenstva, keďže bolo pred Súdom prvého stupňa uplatnené len veľmi nepriamo, v poznámke pod čiarou v žalobe FEDON a len v dvoch z 177 bodov žaloby, ktorú podal FIAMM. Pritom „povinnosť Súdu prvého stupňa odôvodniť svoje rozhodnutia nemožno vykladať tak, že Súd prvého stupňa je povinný odpovedať podrobne na každé tvrdenie uvedené niektorým z účastníkov konania“, ¹⁰ ani tak, že je povinný „vypracovať vysvetlenie, ktoré by vyčerpávajúcim spôsobom rozobralo jednotlivo všetky úvahy vyjadrené účastníkmi sporu“. ¹¹ Navyše Súd prvého stupňa konkludentne zamietol tvrdenie žalobcov, keďže možný vplyv rozhodnutia OUS posúdil len z hľadiska uplatniteľnosti tradičných výnimiek z pravidla neexistencie priameho účinku pravidiel WTO. ¹²

20. V skutočnosti však pod zámienkou formálneho nedostatku odôvodnenia napádajú samotnú správnosť tohto posúdenia Súdu prvého stupňa, podľa ktorého treba

vplyv odsudzujúceho rozhodnutia OUS preskúmať a posúdiť len v rámci kontroly splnenia podmienok uplatnenia dvoch tradičných výnimiek zo zásady nemožnosti odvolávať sa na právne normy WTO. Podľa odvolateľov musí byť prípustná na účely stanovenia protiprávnosti konania Spoločenstva možnosť odvolávať sa na rozhodnutie OUS, ktorým sa rozhodlo o nezlučiteľnosti práva Spoločenstva s pravidlami WTO, aj okrem výnimiek uvedených v rozhodnutiach Fediol a Nakajima, v prípade splnenia týchto kumulatívnych okolností: protiprávnosť spočíva v nevykonaní uvedeného rozhodnutia OUS Spoločenstvom v primeranej lehote stanovenej na dosiahnutie súladu; protiprávnosť sa uplatňuje v rámci žaloby o určenie mimozmluvnej zodpovednosti; účelom takej žaloby o náhradu škody je náhrada škody spôsobenej odvetnými opatreniami prijatými obchodnými partnermi Spoločenstva, ktoré boli povolené OUS následne po uvedenom nevykonaní.

21. Na posúdenie relevantnosti argumentácie žalobcov v tejto časti sa musím vrátiť k judikatúre Súdneho dvora týkajúcej sa možnosti odvolávať sa na medzinárodné dohody vo všeobecnosti a predovšetkým na právne normy WTO. Len na základe pripomenutia jej dosahu a dôvodov, na ktorých je založená, bude možné určiť, či ju treba za osobitných okolností v tejto veci použiť na odmietnutie možnosti žalobcov odvolávať sa na rozhodnutia OUS odsudzujúce Spoločenstvo na účely žaloby o náhradu škody.

10 — Rozsudky z 11. septembra 2003, Belgicko/Komisia, C-197/99 P, Zb. s. I-8461, bod 81, a z 11. januára 2007, Technische Glaswerke Ilmenau/Komisia, C-404/04 P, bod 90.

11 — Rozsudok Súdneho dvora zo 7. januára 2004, Aalborg Portland a i./Komisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P, Zb. s. I-123.

12 — Pozri rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 113, a Fedon, už citovaný, bod 108.

1. Judikatúra Súdneho dvora týkajúca sa možnosti odvolávať sa na medzinárodné dohody

22. Judikatúra súdov Spoločenstva o možnosti odvolávať sa v sporoch na právne normy WTO bola a je predmetom ostrej kritiky. Tak sa mi zdá, že námietky sa aspoň sčasti zakladajú na tom, že nie je správne pochopená. Uvedenie niekoľkých riešení možno umožní odstrániť niektoré nedorozumenia.

23. Uvedené riešenia sú len uplatnením tých riešení, v tomto konkrétnom prípade dohôd WTO, ktoré boli už Súdny dvorom stanovené v súvislosti s možnosťou odvolávať sa vo všeobecnosti v právnom poriadku Spoločenstva na medzinárodné dohody. Na úvod pripomínam, že Spoločenstvom riadne uzavreté dohody s tretími štátmi alebo s medzinárodnými organizáciami sú podľa článku 300 ods. 7 ES „záväzné pre orgány Spoločenstva a členské štáty“. Toto ustanovenie jednak pripomína právnú záväznosť dohody z hľadiska medzinárodného práva a jednak stanovuje záväznosť týchto dohôd z pohľadu práva Spoločenstva. Súdny dvor z toho logicky odvodil, že ustanovenia takej dohody,¹³ rovnako ako aj jednostranné akty prijaté orgánmi zriadenými vonkajšou

dohodou záväznou pre Spoločenstva,¹⁴ „tvoria odo dňa ich nadobudnutia účinnosti integrálnu súčasť práva Spoločenstva“. Inými slovami, vonkajšie dohody, prijaté v súlade s právom Spoločenstva,¹⁵ sú záväzné, predstavujú preto pre Spoločenstva prameň práva Spoločenstva. Súdny dvor z toho výslovne odvodil ich prednosť pred aktmi sekundárneho práva¹⁶ a uznal svoju zásadnú právomoc na rozhodnutie o otázke platnosti aktu Spoločenstva s ohľadom na vonkajšiu dohodu záväznú pre Spoločenstva.¹⁷

24. Preto sa môže zdať rozporná ustálená judikatúra týkajúca sa práva WTO, podľa ktorej „dohody WTO nepatria k normám, s ohľadom na ktoré súd Spoločenstva skúma legálnosť konania inštitúcií Spoločenstva“. ¹⁸ Ako teda môže medzinárodná dohoda predstavovať normu právneho poriadku Spoločenstva a zároveň nebyť parametrom, s ohľadom na ktorý sa skúma legálnosť konania Spoločenstva?

13 — Pozri rozsudky z 30. apríla 1974, Haegeman, 181/73, Zb. s. 449, bod 5; z 30. septembra 1987, Demirel, 12/86, Zb. s. 3719, bod 7; stanovisko 1/91 zo 14. decembra 1991, Zb. s. I-6079, bod 37, a rozsudok zo 16. júna 1998, Racke, C-162/96, Zb. s. I-3655, bod 41. Pre dohody WTO pozri predovšetkým rozsudky z 10. januára 2006, International Air Transport Association a i., C-344/04, Zb. s. I-403, bod 36; z 30. mája 2006, Komisia/Irsko, C-459/03, Zb. s. I-4635, bod 82, a z 11. septembra 2007, Merck Genéricos Produtos Farmacéuticos, C-431/05, Zb. s. I-7001, bod 31.

14 — Pozri rozsudky zo 14. novembra 1989, Grécko/Komisia, 30/88, Zb. s. 3711, bod 13; z 20. septembra 1990, Sevince, C-192/89, Zb. s. I-3461, bod 9, a z 21. januára 1993, Deutsche Shell, C-188/91, Zb. s. I-363, bod 17.

15 — Pre pripomenutie tejto podmienky pozri moje návrhy zo 16. januára 2008 vo veci Kadi/Rada a Komisia, C-402/05 P, ktorá je prejednávaná pred Súdny dvorom, bod 23.

16 — Pozri ešte novší rozsudok z 1. apríla 2004, Bellio F.lli, C-286/02, Zb. s. I-3465, bod 33. Čo sa týka dohôd GATT alebo WTO, pozri rozsudok Súdneho dvora z 10. septembra 1996, Komisia/Nemecko, C-61/94, Zb. s. I-3989, bod 52, a rozsudok International Air Transport Association a i., už citovaný, bod 35.

17 — Pozri rozsudok z 12. decembra 1972, International Fruit Company a i., 21/72 až 24/72, Zb. s. 1219, body 6 a 7.

18 — Rozsudky z 23. novembra 1999, Portugalsko/Rada, C-149/96, Zb. s. I-8395, bod 47; z 9. januára 2003, Petrotub a Republica, C-76/00 P, Zb. s. I-79, bod 53; z 30. septembra 2003, Biret International/Rada, C-93/02 P, Zb. s. I-10497, bod 52; z 1. marca 2005, Van Parys, C-377/02, Zb. s. I-1465, bod 39; z 27. septembra 2007, Ikea Wholesale, C-351/04, Zb. s. I-7723, bod 29; ako aj rozsudky Súdu prvého stupňa z 20. marca 2001, Cordis/Komisia, T-18/99, Zb. s. II-913, bod 50, a z 3. februára 2005, Chiquita Brands a i./Komisia, T-19/01, Zb. s. II-315, bod 114.

a) Podmienka možnosti odvolávať sa na medzinárodné dohody

25. Aby teda medzinárodná dohoda mohla slúžiť ako referenčná norma pre posúdenie zákonnosti aktu Spoločenstva a všeobecnejšie aby bolo možné odvolávať sa na použitie niektorých ustanovení určitej dohody pred súdom, je ešte potrebné, aby medzinárodná dohoda mohla byť použiteľná v súdom konaní. Inak povedané, ešte je potrebné, aby sa mohlo na ňu odvolávať v súdom konaní, t. j. aby „priznávala osobám podliehajúcim súdnej právomoci orgánov Spoločenstva právo odvolávať sa na ňu pred súdom“,¹⁹ alebo inak povedané, aby mala „priamy účinok“.²⁰

26. Mohli by sme sa domnievať, že táto podmienka priameho účinku je spojená a obmedzená len na prejudiciálne konanie o posúdení platnosti, v rámci ktorého bola pôvodne stanovená. V už citovanom rozsudku International Fruit Company Súdny dvor výslovne považoval podmienku priameho účinku nevyhnutnú „v prípade, že sa namieta neplatnosť pred vnútroštátnym súdom“.²¹ Toto znenie prispelo čiastočne k zamieňaniu si otázky možnosti odvolávať sa na medzinárodné dohody s priamym účinkom práva Spoločenstva,²² čo bezpochyby vysvetľuje určité nedorozumenia.

19 — Rozsudok International Fruit Company a i., už citovaný, bod 8; pozri tiež v tom istom zmysle rozsudok zo 14. decembra 2000, Dior a i., C-300/98 a C-392/98, Zb. s. I-11307, bod 44; rozsudky Súdu prvého stupňa Cordis/Komisia, už citovaný, bod 46, a Chiquita Brands a i./Komisia, už citovaný, bod 114.

20 — Rozsudok Dior a i., už citovaný, bod 45.

21 — Rozsudok International Fruit Company a i., už citovaný, bod 8.

22 — Ako to pripomenul predovšetkým RIDEAU, J.: Les accords internationaux dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. In: *Revue générale du droit international public*, 1990, s. 289, najmä s. 357.

Predsa len sa tieto dva pojmy priameho účinku medzinárodných dohôd a priameho účinku práva Spoločenstva rozlišujú.

i) Pojem priameho účinku medzinárodnej dohody

27. Tieto dva pojmy priameho účinku medzinárodných dohôd a priameho účinku práva Spoločenstva sú posudzované rozdielne. Z predmetu a štruktúry Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva jasne vyplýva, že právo Spoločenstva ako celok je spôsobilé mať priamy účinok, pričom táto spôsobilosť je priznaná, ak je dotknutá právna norma Spoločenstva jasná, presná a nepodmienečná.²³ Nič také však nie je stanovené pre medzinárodné dohody záväzné pre Spoločenstvá. Týmto dohodám môžu priznať signatári dohody priamy účinok, ak si to dohodnú, rovnako ako sa môžu dohodnúť aj presne naopak. „Podľa zásad medzinárodného práva, inštitúcie Spoločenstva, ktoré majú právomoc vyjednávať a uzatvoriť určitú dohodu s tretími štátmi, môžu s týmito štátmi dohodnúť účinky ustanovení tejto dohody vo vnútroštátnych právnych poriadkoch zmluvných strán“.²⁴ Ak dohoda výslovne neupravuje túto otázku, urobí tak súd každej zmluvnej

23 — Pozri rozsudok z 5. februára 1963, van Gend & Loos, 26/62, Zb. s. 1.

24 — Rozsudok Portugalsko/Rada, už citovaný, bod 34; pozri aj rozsudok z 26. októbra 1982, Kupferberg, 104/81, Zb. s. 3641, bod 17.

strany.²⁵ Z judikatúry Súdneho dvora teda vyplýva, že medzinárodná dohoda má priamy účinok v právnom poriadku Spoločenstva len v prípade splnenia dvoch podmienok, a to že jej znenie, charakter a štruktúra neprekážajú možnosti sa na ňu odvolávať a že uplatňované zmluvné ustanovenia sú, tak z pohľadu jej predmetu a cieľa, ako aj jej kontextu dostatočne presné a nepodmienečné, t. j. obsahujú jasnú a presnú povinnosť, ktorej splnenie alebo účinky nezávisia od vydania žiadneho ďalšieho aktu.²⁶

ii) Dosah podmienky priameho účinku medzinárodných dohôd

28. Tieto dva pojmy sa líšia aj svojim dosahom. Z rozsudku Nemecko/Rada²⁷ totiž vyplýva, že priamy účinok medzinárodnej dohody nespôsobuje len možnosť odvolávať sa na medzinárodnú dohodu pred vnútroštátnym súdom, ale aj pred súdom Spoločenstva, pričom táto podmienka platí, inak povedané, aj bez ohľadu na povahu žaloby, na podporu ktorej sa uvádza žalobný dôvod založený na porušení medzinárodnej dohody. Z uvedeného rozsudku tiež vyplýva,

že platí aj bez ohľadu na povahu žalobcu, či už ide o jednotlivca alebo o privilegovaného žalobcu.

29. Súd Spoločenstva tak v súvislosti s dohodami WTO odmietol možnosť sa na ne odvolávať tak v rámci prejudiciálneho konania o posúdenie platnosti,²⁸ ako aj v prípade žaloby o neplatnosť²⁹ alebo žaloby o náhradu škody.³⁰ Odmietol prijať žalobný dôvod založený na porušení právnych noriem WTO, či už by ho uviedol jednotlivec alebo členský štát.

30. Hoci priznanie takého dosahu priameho účinku medzinárodných dohôd bolo často kritizované odborníkmi právnej vedy, je úplne odôvodnené. Súdny dvor ako strážca právneho poriadku Spoločenstva je povinný, v prípade že ide o pravidlo medzinárodného práva, vymedziť všeobecným a jednotným spôsobom jeho účinky, ktoré platia pre celý právny poriadok Spoločenstva. Na základe toho je ľahké pochopiť, že podmienka priameho účinku medzinárodnej dohody sa vyžaduje bez ohľadu na typ návrhu alebo žaloby a povahu žalobcu, ako aj bez ohľadu na to, či bol spor predložený vnútroštátnemu súdu alebo súdu Spoločenstva.³¹

25 — Tamže.

26 — Pozri rozsudky z 29. apríla 1982, Pabst & Richarz, 17/81, Zb. s. 1331, bod 27; Kupferberg, už citovaný, body 22 a 23, Demirel, už citovaný, bod 14, ako aj návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Darmon, v tejto veci, v ktorých zhmúľ celú judikatúru týkajúcu sa tejto otázky, bod 18; rozsudky Racke, už citovaný, bod 31; Dior a i., už citovaný, bod 42; International Air Transport Association, už citovaný, bod 39; pozri tiež návrhy, ktoré predniesla generálna advokátka Kokott vo veci The International Association of Independent Tanker Owners a i., C-308/06, ktorá je prejednávaná pred Súdny dvorom, bod 48.

27 — Rozsudok z 5. októbra 1994, Nemecko/Rada, C-280/93, Zb. s. I-4973, body 103 až 112.

28 — Pozri rozsudok Van Parys, už citovaný; pozri, čo sa týka GATT, rozsudok International Fruit Company a i., už citovaný.

29 — Pozri rozsudok Portugalsko/Rada, už citovaný.

30 — Pozri napríklad rozsudok Cordis/Komisia, už citovaný, body 44 až 60.

31 — Ako to už niektorí právnici (pozri KOVAR, R.: Les accords liant les Communautés européennes et l'ordre juridique communautaire. In: *RMC* 1974, s. 352, najmä s. 358 až 359) a členovia Súdneho dvora (JOLIET, R.: *Le droit institutionnel des Communautés européennes — Les institutions — Les sources — Les rapports entre ordres juridiques*. Liège 1983, najmä s. 256 až 257) vhodne ponímali.

31. Keďže sa tieto dve podmienky priameho účinku medzinárodných dohôd a priameho účinku práva Spoločenstva jasne rozlišujú tak svojimi pojmami, ako aj svojím dosahom, bolo by do budúcnosti vhodné, aby sa predišlo akejkolvek nevhodnej zámene, používať na ich označenie rozdielne pojmy a predovšetkým hovoriť len o možnosti odvolávať sa na medzinárodné dohody.

33. V prvom rade, dohoda ponechala, napriek súdnemu spôsobu riešenia prostredníctvom mechanizmu urovnávania sporov ešte veľký priestor pre rokovanie strán, aj v prípade, že niektorý člen nevykoná rozhodnutia a odporúčania OUS. V dôsledku toho by povinnosť vylúčiť uplatnenie vnútorných predpisov, ktoré sú nezlučiteľné s ustanoveniami dohody, uložená súdnym orgánom, pripravila inštitúcie Spoločenstva o možnosť hľadať riešenie prostredníctvom rokovaní.

iii) Možnosť odvolávať sa na právne normy WTO

32. Použitím tejto analýzy na GATT Súdny dvor rozhodol, že väčšia flexibilita jej ustanovení a zásada rokovaní začatých na základe vzájomnosti a vzájomných výhod, na ktorých je založená, bránia možnosti sa na ňu odvolávať.³² Inak povedané, z ducha, zo štruktúry a zo znenia dohody nevyplýva povinnosť priznať jej ustanoveniam priamy účinok.³³ Je známe, že v súvislosti s dohodami WTO Súdny dvor dospel k rovnakému záveru,³⁴ hoci sa niektorí domnievali, že by to malo byť inak so zreteľom na posilnený mechanizmus urovnávania sporov, ktorý tieto dohody zaviedli. Súdny dvor právnym normám WTO úplne odoprel priamy účinok, pričom to odôvodnil dvoma úvahami.

34. V druhom rade, niektorí obchodní partneri Spoločenstva odmietajú akúkoľvek možnosť odvolávať sa na dohodu. Rovnakú možnosť voľby musia mať aj normotvorné a výkonné orgány Spoločenstva, inak by to mohlo viesť k nerovnováhe pri uplatňovaní pravidiel WTO, pričom táto organizácia je založená na zásadách vzájomnosti a vzájomných výhod.

35. Z týchto úvah v krátkosti vyplýva, že dohody WTO sa majú vykladať tak, že ponechávajú inštitúciám Spoločenstva určitý priestor pre politickú voľnosť v rámci WTO, ktorý by priznanie priameho účinku týmto dohodám mohlo ohroziť. Súdny dvor sa navyše domnieva, že si v tejto oblasti nemôže privlastniť politické výsady bez narušenia inštitucionálnej rovnováhy.

32 — Pozri rozsudok *International Fruit Company a i.*, už citovaný.

33 — Pozri rozsudok *Nemecko/Rada*, už citovaný, bod 110.

34 — V rozsudku *Portugalsko/Rada*, už citovanom.

36. Je zrejmé, že relevantnosť týchto tvrdení bola intenzívne rozoberaná právnou vedou³⁵ a niekoľkokrát spochybnená generálnymi advokátmi.³⁶ Môže sa zdať, že je v rozpore s predchádzajúcimi úvahami Súdneho dvora o priamom účinku niektorých medzinárodných zmlúv.³⁷ Lenže z týchto úvah vyplýval jeden výsledok, a to neexistencia priameho účinku právnych noriem WTO, na ktorom judikatúra neoblomne trvala.

ktoré skúma zákonnosť aktov Spoločenstva, pretože vzhľadom na povahu pravidiel WTO, sa nemôže „pripustiť, aby úloha zabezpečiť súlad práva Spoločenstva s týmito pravidlami prislúchala priamo súdu Spoločenstva“.³⁸ Táto judikatúra sa nemá teda chápať tak, že pravidlám WTO odopiera postavenie právneho prameňa práva Spoločenstva, ale že sa dotýka možnosti sa na ne odvolávať pred súdom. Ako by sa dalo pochopiť, že odmietnutie tejto možnosti je len čiastočné? Na právne normy WTO sa totiž pred Súdny dvorom nie je možné užitočne odvolávať len v rozsahu, v akom by sa použitie právnych noriem WTO pred súdom dotklo politickej voľnosti, ktorú majú inštitúcie Spoločenstva v rámci WTO.

37. Skutočnosť, že pred súdom sa nie je možné odvolávať na právne normy WTO, neznamená, že nie sú súčasťou právneho poriadku Spoločenstva. Z tohto hľadiska je formulácia použitá Súdny dvorom v už citovanom rozsudku Portugalsko/Rada bezpochyby nešťastná. Na jej základe sa je možné domnievať, že medzinárodná dohoda nie je prameňom práva Spoločenstva, ale že ide len o otázku možnosti sa na danú normu odvolávať pred súdom, teda o otázku právomoci súdu o nej rozhodovať. Ide však o to ostatné, čo chcel, aj keď nešikovne, povedať Súdny dvor. Odmietá totiž, aby boli dohody WTO zaradené medzi právne normy, s ohľadom na

b) Zmiernenie zásady nemožnosti odvolávať sa na pravidlá WTO

35 — Z rozsiahlej literatúry uvediem najmä EECKHOUT, P.: The domestic legal status of the WTO Agreement: interconnecting legal systems. In: *CMLR*, 1997, s. 11; KUIJPER, P. J., BRONCKERS, M.: *WTO law in the European Court of justice*. In: *CMLR*, 2005, s. 1313; PEERS, S.: Fundamental Right or political Whim? WTO Law and the European Court of Justice. In: De BURCA G., SCOTT: *The EU and WTO*. 2001, s. 111.

36 — Pozri najmä návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Saggio vo veci Portugalsko/Rada, už citovanej, a návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Tesoro vo veci Hermès (rozsudok zo 16. júna 1998, C-53/96, Zb. s. I-3606), body 28 až 37.

37 — Stačí porovnať toto uvažovanie s posúdením Súdneho dvora v už citovanom rozsudku Kupferberg týkajúcom sa inej medzinárodnej zmluvy (body 17 až 22).

38. Judikatúra Spoločenstva stanovila niekoľko možností zmiernenia tvrdosti zásady nemožnosti odvolávať sa na právne normy WTO, ktoré môžu existovať len vďaka tomu, že právne normy WTO sú aj normami právneho poriadku Spoločenstva.

38 — Rozsudky Portugalsko/Rada, už citovaný, body 46 a 47, a Van Parys, už citovaný, bod 53.

Odôvodňujú to pritom tie isté úvahy, ktoré odôvodňujú odmietnutie zásady možnosti odvolávať sa na pravidlá WTO. Existujú tri druhy týchto zmiernení.

v budúcnosti pravidlo WTO, ktoré bolo základom daného odsudzujúceho rozhodnutia, za cenu riešenia prostredníctvom rokovaní.

39. V prvom rade tak akty Spoločenstva,³⁹ ako aj vnútroštátne opatrenia⁴⁰ musia byť vykladané v súlade s právnymi normami WTO. Táto povinnosť však nemôže narušiť možnosti rokovania inštitúcií v prípade sporu s ich partnermi vo WTO. To je zrejmé, ak sa uvedená povinnosť vzťahuje na vnútroštátne právo. Platí to aj v tom prípade, keď sa to uplatní na akty Spoločenstva. Súladný výklad sa totiž vyžaduje len v takom rozsahu, v akom je možný. Takto je zachovaná možnosť inštitúcií, aby prijatím alebo ponechaním v platnosti aktu, ktorý je zjavne v rozpore s právnymi normami WTO, dali pri riešení prednosť rokovaniam.

40. V druhom rade totiž dohody môžu slúžiť rovnako ako základ pre rozhodnutie proti členskému štátu v konaní o nesplnení povinnosti.⁴¹ Aj takéto riešenie je pochopiteľné. Neexistenciou aktu Spoločenstiev, ktorý by bol v rozpore s právnymi normami WTO, sa prejavuje vôľa inštitúcií im vyhovieť. Preto sa členský štát nemôže jednostranne vyhnúť povinnostiam, ktoré z toho vyplývajú. Rozhodnutie v neprospech členského štátu navyše nijako nebráni inštitúciám neuplatniť

41. V poslednom rade je odvolací dôvod založený na porušení právnych noriem WTO prípustný, a to aj keď je predložený na podporu namietania zákonnosti aktu Spoločenstva, v dvoch prípadoch⁴²: buď v prípade, že Spoločenstvo zamýšľalo vykonať konkrétnu povinnosť, ktorú prijalo v rámci WTO,⁴³ alebo v prípade, že akt Spoločenstva, výslovne odkazujúc na konkrétne ustanovenia dohôd WTO, priznal osobám podliehajúcim súdnej právomoci právo odvolávať sa na ne.⁴⁴ Keďže dohody WTO ani výslovne, ani po ich výklade nezaväzujú vzhľadom na ich predmet a účel signatárske strany, aby im vo svojich právnych poriadkoch priznali priamy účinok, prináleží každej z týchto zmluvných strán voľne si stanoviť vhodné právne prostriedky na zabezpečenie ich výkonu vo svojich právnych poriadkoch v dobrej viere,⁴⁵ t. j. rozhodnúť, či zamýšľajú priznať osobám podliehajúcim súdnej právomoci právo odvolávať sa na tieto ustanovenia. Oba vyššie uvedené prípady sú prejavom takejto vôle Spoločenstva. Spoločenstvo týmto preukazuje, že sa mieni podriadiť právnym normám WTO, pričom sa takto dobrovoľne vzdáva manévrovacieho priestoru pri uplatňovaní pravidiel WTO, hoci si tento priestor ponechávajú niektoré zmluvné strany, ktoré odmietajú akýkoľvek priamy účinok uvedených pravidiel.

39 — Pozri rozsudky z 10. septembra 1996, Komisia/Nemecko, už citovaný, bod 52; zo 7. júna 2007, Řízení Letového Provozu, C-335/05, Zb. s. I-4307, bod 16; Merck Genéricos Produtos Farmacéuticos, už citovaný, bod 35.

40 — Pozri rozsudky Hermès, už citovaný, bod 28, a Dior a i., už citovaný, bod 47.

41 — Pozri rozsudok Komisia/Nemecko, už citovaný.

42 — Pripomenuté najmä v rozsudku Portugalsko/Rada, už citovanom, bod 49.

43 — To je prípad Nakajima. Pre jeho uplatnenie pozri rozsudok z 9. januára 2003, Petrotub a Republica, už citovaný, Zb. s. I-79, body 52 až 56.

44 — To je prípad Fediel.

45 — Pozri rozsudok Portugalsko/Rada, už citovaný, bod 35.

2. Dosah rozhodnutia OUS odsudzujúceho Spoločenstvo

42. Argumentácia odvolateľov sa nachádza v rámci naznačenom touto judikatúrou. Odvolatelia vyzývajú Súdny dvor, aby určil, či a v akom rozsahu rozhodnutie OUS, ktorým sa rozhodlo o nezlučiteľnosti právnej úpravy Spoločenstva s ustanovením dohôd WTO, môže spochybniť aj odmietnutie zásady možnosti odvolávať sa na uvedené dohody, čo vylúči akúkoľvek možnosť skúmať zlučiteľnosť sekundárneho práva Spoločenstva s ohľadom na tieto dohody. Preto žalobcovia trvajú na záväznosti rozhodnutia OUS, aby odôvodnili to, že musia mať právo odvolávať sa naň a namietat jeho nevykonanie, hoci na samotné dohody WTO sa nie je možné odvolávať. Takáto argumentácia je bezpochyby nie veľmi vhodne zvolená. Ako správne namietala Rada, rozhodnutie OUS nemôže mať širšie účinky ako pravidlá WTO, ktorých porušenie sa ním konštatovalo. Otázka, na ktorú má Súdny dvor odpovedať, teda presnejšie znie, aby som uviedol slová použité Súdom prvého stupňa, či „dohody WTO umožňujú osobám podliehajúcim právomoci súdnych orgánov Spoločenstva právo odvolávať sa na ne pred súdom s cieľom spochybniť platnosť právnej úpravy Spoločenstva v prípade, ak OUS vyhlásil, že tak táto právna úprava, ako aj následná právna úprava Spoločenstva, prijatá predovšetkým s cieľom dosiahnuť súlad s predmetnými pravidlami WTO, sú nezlučiteľné s týmito pravidlami“.⁴⁶

46 — Rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 108, a Fedon, už citovaný, bod 101.

43. Odvolatelia vytykajú Súdu prvého stupňa, že v napadnutých rozsudkoch odpovedal záporne. Týmto rozhodnutím sa však prvostupňový súd rozhodol len nasledovať doterajší vývoj judikatúry. Súdny dvor totiž už naznačil, že nie je možné odvolávať sa na rozhodnutie OUS bez toho, aby nebolo možné odvolávať sa na pravidlá WTO.⁴⁷ Otázka, či môže rozhodnutie OUS, ktorým sa rozhodlo proti Spoločenstvu, spochybniť zásadu nemožnosti odvolávať sa na právne normy WTO, však ostáva otvorená. Je pravda, že Súdny dvor v tejto otázke, ako sa by mohlo zdať, najskôr takú možnosť naznačil, keď Súdu prvého stupňa vytykal, že neodpovedal na tvrdenie, podľa ktorého právne účinky rozhodnutia OUS vo vzťahu k Spoločenstvu „by mohli spochybniť jeho rozhodnutie týkajúce sa neexistencie priamych účinkov pravidiel WTO a odôvodniť výkon preskúmania súdom Spoločenstva zákonnosti smerníc... s ohľadom na tieto pravidlá v rámci žaloby o náhradu škody podanej odvolateľom“.⁴⁸ Súdny dvor však túto možnosť vzápätí zamietol rozhodnutím, že v rámci prejudiciálneho konania na posúdenie platnosti⁴⁹ alebo na podporu žaloby o náhradu škody⁵⁰ je možné odvolávať sa na nezlučiteľnosť aktu Spoločenstva s právnymi normami WTO, aj keď o tejto nezlučiteľnosti rozhodol OUS len v úzkom rámci vymedzenom rozhodnutiami Nakajima a Fediol, hoci neexistuje priamy účinok pravidiel WTO.

47 — Súdny dvor totiž už spresnil, že pokiaľ sa osoba podliehajúca súdnej právomoci odvoláva na nerespektovanie záväznosti rozhodnutia OUS zo strany Spoločenstva, platí vlastne to isté, ako keby namietal porušenie záväzného účinku dohody WTO, čo je možné len v prípade priameho účinku tejto dohody (pozri rozsudok Súdneho dvora zo 14. októbra 1999, Atlanta/Európske spoločenstvo, C-104/97 P, Zb. s. I-6983, body 17 až 23).

48 — Pozri rozsudok Biret International/Rada, už citovaný, bod 57.

49 — Pozri rozsudok Van Parys, už citovaný.

50 — Pozri rozsudok Súdu prvého stupňa Chiquita Brands a i./Komisia, už citovaný.

44. FIAMM a FEDON poznajú túto judikatúru. Trvajú však na osobitných skutkových okolnostiach ich prípadov, ktoré sú odlišné od skorších prípadov a žiadajú iné rozhodnutie. V tejto súvislosti tvrdia, že Súdny dvor má rozhodnúť o možnosti odvolávať sa na rozhodnutie OUS po uplynutí primeranej lehoty stanovenej na dosiahnutie súladu s ním, na účely náhrady škody, ktorá im bola skutočne spôsobená v dôsledku odvetných opatrení. Ide teda o nový prípad, keďže rozsudok Van Parys sa týkal nemožnosti odvolávať sa na rozhodnutie OUS na účely posúdenia platnosti aktu Spoločenstva v rámci prejudiciálneho konania; nový aj vzhľadom na to, že v už citovanej veci Chiquita Brands a i. išlo nepochybne tiež o otázku návrhu o náhradu škody, ktorá bola spôsobená na základe sústavného porušovania pravidiel WTO, o čom rozhodol aj OUS, lenže žalobkyňa sa domáhala len uplatnenia výnimky Nakajima.

45. Pre posúdenie dôvodnosti tvrdenia žalobkyň je potrebné preskúmať samotné základy nemožnosti odvolávať sa na právne normy WTO. Opäť pripomínam, že vzhľadom na ich charakter a štruktúru má byť dohodám WTO v zásade odmietnutá akákoľvek možnosť odvolávať sa na ne a pred súdom je možné uplatniť pravidlá WTO len v prípade, že sa to nedotkne ani možnosti rokovania, ktoré dohody WTO umožňujú signatárom aj v prípade sporu, ani vzájomnosti a rovnováhy pri uplatňovaní záväzkov, ktoré na seba v rámci WTO prevzali; a teda inými slovami, ak to neobmedzí politickú voľnosť, ktorú charakter a štruktúra dohôd WTO ponechávajú na zmluvných stranách pri uplatňovaní ustanovení týchto dohôd. Je teda potrebné určiť, či by v osobitnom kontexte týchto vecí možnosť priznaná odvolateľom odvolávať sa na rozhodnutia OUS na určenie nezákonnosti konania Spoločenstva

na účely náhrady škody, ktorá im bola spôsobená v dôsledku uvalenia colnej prirážky Spojenými štátmi americkými ako odvetného opatrenia nevykonania rozhodnutia OUS Spoločenstvom, poškodilo politickú voľnosť normotvorných a výkonných orgánov Spoločenstiev v rámci WTO.

46. V tejto súvislosti sa prvá otázka vzťahuje na zachovanie politickej voľnosti za osobitných okolností v danej veci. Odpoveď bude určite kladná v prípade, že primeraná lehota na vykonanie rozhodnutia OUS ešte neuplynula. Súdny dvor už spresnil, že „súd Spoločenstva nemôže bez toho, aby zbavil účinku primeranú lehotu poskytnutú na vyhoviecie odporúčaniam alebo rozhodnutiam OUS stanovenú v rámci systému na urovnávanie sporov, ktorý bol zavedený dohodami WTO, preskúmať zákonnosť dotknutých aktov Spoločenstiev, predovšetkým v rámci žaloby o náhradu škody podanej podľa článku 178 Zmluvy“. ⁵¹ Lenže presne ako to FIAMM a FEDON správne zdôrazňujú, primeraná lehota stanovená Spoločenstvu na dosiahnutie súladu s rozhodnutím OUS uplynula 1. januára 1999, pričom OUS rozhodnutím z 19. apríla 1999 konštatoval, že nezlučiteľnosť právnej úpravy Spoločenstva s pravidlami WTO k 1. januáru 1999 pretrvávala. Takže ako tvrdia odvolatelia, po tom, ako nebolo dohodnuté nijaké uspokojivé vyrovnanie v lehote 20 dní od uplynutia primeranej lehoty, čo ostalo ako možnosť podľa článku 22 ods. 2 DUS, Spoločenstvo sa viac nemôže odvolávať na hľadanie

51 — Rozsudok Biret International/Rada, už citovaný, bod 62.

riešenia prostredníctvom rokovaní. Nemalo už inú možnosť, ako vyhovieť rozhodnutiu OUS alebo sa v opačnom prípade vystaviť odvetným opatreniam. Je evidentné, že v konečnom dôsledku je otázna záväznosť rozhodnutia OUS: stanovuje DUS povinnosť úplného vykonania rozhodnutí a odporúčaní OUS?

47. Poviem to priamo, v tejto otázke sa s odvolateľmi nezhodujem.⁵² Isteže, podľa článku 22 ods. 1 DUS je uprednostnené úplné vykonanie odporúčaní slúžiacich na uvedenie opatrení do súladu s dohodami WTO, pričom podľa ustanovení článku 3 ods. 7 v prípade, že nedôjde k vzájomne prijateľnému riešeniu pre strany a zlučiteľnému s uvedenými dohodami, je obvyčajne prvým cieľom DUS odstránenie tých opatrení, pri ktorých sa konštatovala nezlučiteľnosť. Lenže podľa slov judikatúry,⁵³ z uvedeného nie je možné vyvodiť záver, že DUS stanovuje prostriedky, ktoré sú vhodné na zabezpečenie vykonania rozhodnutia OUS v dobrej viere v jednotlivých právnych poriadkoch zmluvných strán, a teda pravidiel WTO, o ktorých tento orgán rozhodol, že boli porušené. Spoločenstvo si ponecháva politickú voľnosť rozhodnúť sa, či sa najskôr vystaví odvetným opatreniam, ktoré by boli podľa článku 22 ods. 2 DUS povolené rozhodnutím OUS. Okrem toho, ako Súdny

dvor už uviedol⁵⁴ a Súd prvého stupňa to v napadnutých rozsudkoch⁵⁵ pripomenul, aj po uplynutí lehoty stanovenej na zosúladenie opatrenia vyhláseného za nezlučiteľné s pravidlami WTO a po povolení a prijatí odvetných opatrení je v každom prípade vyhradené dôležité miesto pre rokovanie medzi stranami sporu. Článok 22 ods. 8 DUS pritom zdôrazňuje dočasnú povahu pozastavenia koncesíí a obmedzuje ich trvanie len na dobu, „kým bude opatrenie, o ktorom sa zistilo, že nie je v súlade s uvedenou dohodou odstránené, alebo dovtedy, kým člen, ktorý musí vykonať odporúčania alebo rozhodnutia, nezabezpečí riešenie týkajúce sa zrušenia alebo zmenšenia výhod, alebo kým sa dosiahne vzájomne uspokojujúce riešenie“ s jedinou výnimkou uvedenou v článku 3 ods. 5 DUS, že uvedené riešenie je zlučiteľné s dohodami WTO. Napokon postupnými zmenami režimu Spoločenstva pre dovoz banánov, ktorého nezlučiteľnosť s pravidlami WTO bola konštatovaná, Rada a Komisia sa nesnažili o odstránenie ustanovení posúdených ako rozporných; snažili sa o zohľadnenie konštatovaní OUS a zároven o dodržanie záväzkov voči ďalším signatárom štvrtého dohovoru z Lomé, ako aj o zachovanie cieľov SOT s banánmi; v konečnom dôsledku bolo práve na základe uzavretia dohody so Spojenými štátmi možné ukončiť spor. Dalo by sa síce namietat, že vykonaniu odporúčaní a rozhodnutí OUS sa nie je možné vyhnúť a že podobné dohodnuté riešenie predstavuje len inú formu vykonania

52 — Aj keď tento názor podporujú viacerí generálni advokáti (pozri návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Alber vo veci Biret International/Rada, už citovanej, a návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Tizzano vo veci Van Parys, už citovanej).

53 — Pozri rozsudok Portugalsko/Rada, už citovaný, bod 41.

54 — Pozri rozsudok Van Parys, už citovaný, body 42 až 51. Pozri tiež rozsudok Súdu prvého stupňa, Chiquita Brands a i./Komisia, už citovaný, bod 164.

55 — Pozri rozsudky Fiamm, už citovaný, body 125 až 129, a Fedon, už citovaný, body 118 až 123.

rozhodnutia OUS.⁵⁶ Či už nazveme trvajúcu možnosť riešenia sporu dohodou ako voľnosť obmedzenú na výber spôsobu vykonania rozhodnutí OUS alebo ako voľnosť uprednostniť určitý variant vykonania uvedeného rozhodnutia, stále ide o voľnosť.

vplyv na účinnosť opatrenia Spoločenstva, ktoré bolo vyhlásené za nezlučiteľné s dohodami WTO.

48. Mohla by možnosť odvolávať sa na pravidlá WTO, ktorých porušenie bolo konštatované rozhodnutím OUS, na účely dosiahnutia subjektívnej zodpovednosti Spoločenstva narušiť politickú voľnosť, ktorú v každom prípade má Spoločenstvo v právnom rámci WTO? Inak povedané, mohlo by rozhodnutie súdu Spoločenstva v prípade žaloby o náhradu škody o protiprávnosti konania Spoločenstva priznaním takejto možnosti odvolávať sa na toto konanie obmedziť túto voľnosť? Odvolatelia vytýkajú Súdu prvého stupňa, že to potvrdil.⁵⁷ Tvrdia, že účelom rozhodnutia o protiprávnosti nie je, na rozdiel od prejudiciálneho konania o posúdenie platnosti, ako naznačuje vec Van Parys, alebo v rámci žaloby o neplatnosť, aby bolo opatrenie Spoločenstva, ktoré je v rozpore s právnymi normami WTO, vyhlásené za neplatné alebo zrušené; takéto súdne rozhodnutie by sa nepochybne malo dotknúť možností normotvorných a výkonných orgánov Spoločenstva hľadať riešenie prostredníctvom rokovaní, pretože by nútilo inštitúcie odstrániť opatrenie, ktoré bolo vyhlásené za neplatné alebo zrušené, z právneho poriadku Únie. Preukázanie protiprávnosti by v tejto veci znamenalo len splnenie jednej z troch podmienok, ktorým je podriadený vznik subjektívnej mimozmluvnej zodpovednosti, pričom by to nemalo nijaký

49. Ani v tejto otázke sa mi tvrdenie odvolateľov nezdá byť presvedčivé. Isteže, protiprávnosť preukázaná rozhodnutím súdu Spoločenstva, ktorej nezlučiteľnosť s právnymi normami WTO bola konštatovaná rozhodnutím OUS, nevedie formálne ani k jej zrušeniu, ani k jej neplatnosti. Uvedená právna úprava teda naďalej tvorí súčasť právneho poriadku a ostáva teoreticky uplatniteľná. Rozhodnutie o jej protiprávnosti súdom Spoločenstva však má charakter rozhodnutej veci. Ak politické orgány Spoločenstva nechcú porušiť zásadu, že Spoločenstvo je aj spoločenstvom práva, nemali by dopustiť pretrvávanie takejto protiprávnosti. Musia teda odstrániť túto protiprávnosť a to tak, že zrušia alebo odvolajú danú právnu úpravu. Tým pádom sa už nemôžu, ako to urobili v tomto prípade prostredníctvom posledných legislatívnych zmien a doplnení režimu Spoločenstva pre dovoz banánov, snažiť o riešenie pomocou rokovaní, ktoré by im umožnili najlepšie vysporiadať rôzne dotknuté záujmy. Ich priestor na voľnú politickú úvahu je teda určite obmedzený.

50. Okrem toho by uznanie subjektívnej zodpovednosti Spoločenstva ponúкло možnosť pre všetky podniky, ktoré sú dotknuté buď opatrením Spoločenstva nezlučiteľným pravidlami samotnej WTO, alebo odvetnými opatreniami, získať na základe

56 — Pozri v tomto zmysle návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Alber vo veci Biret International/Rada, už citovanej, body 74 až 88, a návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Tizzano vo veci Van Parys, už citovanej, body 56 a 57.

57 — Pozri rozsudky Fiamm, už citovaný, body 130 až 135, a Fedon, už citovaný, body 123 až 128.

žaloby náhradu celej škody, ktorá im bola spôsobená. Vyhliadka takejto finančnej záťaže by nútila politické orgány Spoločenstva k odstráneniu opatrenia Spoločenstva, ktoré bolo vyhlásené za nezlučiteľné s pravidlami WTO, a teda by obmedzovala ich voľnosť konania, ktorá je im poskytnutá právnym rámcom WTO.

B — *Objektívna zodpovednosť Spoločenstva*

51. Odvolatelia nakoniec namietajú, že uznanie možnosti odvolávať sa na rozhodnutie OUS na účely náhrady škody, ktorá im vznikla v dôsledku odvetných opatrení zavedených po nevykonaní uvedeného rozhodnutia, už nemá dosah na politickú voľnosť orgánov Spoločenstiev, keďže ako v tejto veci, žaloba o náhradu škody bola podaná až po rozhodnutí obchodného sporu vo veci Fedon alebo minimálne preskúmaná až po rozhodnutí vo veci Fiamm. Uznanie zásady zodpovednosti za protiprávne konanie Spoločenstva, ktoré nesplnilo v stanovenej primeranej lehote rozhodnutie OUS, by totiž predstavovalo Damoklov meč, ktorý by do budúcnosti visel nad voľnosťou politických orgánov Spoločenstva, ktorú majú v rámci WTO.

52. Z predchádzajúcich úvah vyplýva, že môžeme len potvrdiť odmietnutie Súdu prvého stupňa preskúmať v rámci žaloby o náhradu škody, pokiaľ nejde o výnimky Fediol a Nakajima, zákonnosť konania žalovaných inštitúcií s ohľadom na pravidlá WTO, ktorých porušenie Spoločenstvom bolo konštatované rozhodnutím OUS.

53. Odvolatelia vytýkajú Súdu prvého stupňa, že použil nesprávne poňatie neobvyklej škody, čo ho v tomto prípade priviedlo k záveru o jej neexistencii. Rada, Komisia a Španielske kráľovstvo síce súhlasia so záverom Súdu prvého stupňa o neexistencii neobvyklej povahy škody, ktorá bola spôsobená odvolateľom, a teda uvítali výroky napadnutých rozsudkov, ktoré odmietli akúkoľvek objektívnu zodpovednosť Spoločenstiev, prvostupňovému súdu však vytýkajú, že potvrdil samotnú zásadu zodpovednosti za zákonný akt, že ju uznal za použiteľnú v týchto veciach, že jej nestanovil dostatočne reštriktívne podmienky a že nesprávne uznal, že niektoré z nich, predovšetkým tá podmienka, ktorá sa týkala priamej príčinnej súvislosti, boli splnené. Taktiež navrhujú, aby Súdny dvor nahradil časti odôvodnení napadnutých rozsudkov a čo sa týka Rady a španielskej vlády, ktoré na tento účel podali vzájomné odvolania, navrhujú čiastočne zrušiť napadnuté rozsudky. Posúdim relevantnosť tvrdení jednotlivých účastníkov konania a postupne preskúmam otázku zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva, jej pôsobnosť a nakoniec predpoklady pre jej vznik.

1. Zásada objektívnej zodpovednosti Spoločenstva

54. Rada, Komisia a Španielske kráľovstvo spochybňujú existenciu zásady zodpovednosti Spoločenstva v prípade, že nedošlo k protiprávnemu konaniu jeho inštitúcií, ako ju podľa nich nedostatočne odôvodnene potvrdil Súd prvého stupňa, ako všeobecnú zásadu spoločnú pre právne poriadky členských štátov. Takúto zásadu nemá vo svojich právnych poriadkoch zakotvenú ani polovica členských štátov a ich počet navyše klesá len na dva, keď ide o škodu spôsobenú normotvorným aktom. Je pravda, že Súd prvého stupňa bez toho aby sa dopodrobna zaoberal preukazovaním, založil zásadu zodpovednosti Spoločenstva v prípade, že nedošlo k protiprávnemu konaniu jeho inštitúcií, len na tvrdení, že „vnútroštátne právne úpravy mimozmluvnej zodpovednosti umožňujú jednotlivo, aj keď na rôznej úrovni, v špecifických oblastiach a podľa rôznych podmienok, dosiahnuť na súde náhradu určitých škôd aj v prípade, že nedošlo k protiprávnemu konaniu pôvodcu škody“.⁵⁸ Pritom článok 288 druhý odsek ES vyzaduje, aby náprava škody spôsobenej orgánmi Spoločenstva bola v súlade so „zásadami spoločnými pre právne poriadky členských štátov“.

55. Má sa článok 288 druhý odsek ES vykladať v tom zmysle, že povoľuje prebratie riešenia v oblasti mimozmluvnej

zodpovednosti verejnej moci do práva Spoločenstva, len v prípade, že je zakotvené v právnych poriadkoch všetkých členských štátov? Nemala by sa „zásada spoločná pre právne poriadky členských štátov“ hľadať len pomocou takmer mechanického prekryvania sa právnych ustanovení všetkých členských štátov, aby sa na základe toho vybrali len prvky, ktoré sa úplne prekryvajú? Ja si to nemyslím. Podobná matematická logika najmenšieho spoločného menovateľa by viedla k zavedeniu takého režimu zodpovednosti Spoločenstva, kde by bola obzvlášť nízka pravdepodobnosť osôb poškodených inštitúciami získať náhradu škody.⁵⁹ Súdny dvor sa síce musí samozrejme inšpirovať najtypickejšími ustanoveniami vnútroštátnych právnych poriadkov, musí však dbať aj na prebratie riešenia, ktoré bude vhodné pre potreby a špecifické črty právneho poriadku Spoločenstva. Inými slovami, Súdnemu dvoru prináleží inšpirovať sa právnymi tradíciami členských štátov, aby našiel odpoveď na podobné právne otázky kladené v práve Spoločenstva, ktorá by dodržiavala právne tradície členských štátov a zároveň bola prispôbená osobitnému kontextu právneho poriadku Spoločenstva. Z tohto pohľadu môže byť uprednostnené aj minoritné riešenie, ak lepšie zodpovedá požiadavkám systému Spoločenstva. Ako dôkaz o tom stačí pripomenúť príklad „Vertrauensschutzprinzip“ zakotvený v právnom poriadku Spoločenstva, hoci ho poznalo len nemecké

58 — Rozsudky Fiamm, už citovaný, bod 159, a Fedon, už citovaný, bod 152. Pre novšie použitie tohto riešenia a podobného odôvodnenia pozri rozsudok Súdu prvého stupňa z 10. mája 2006, Galileo International Technology a i./Komisia, T-279/03, Zb. s. II-1291, body 144 až 147.

59 — Rovnako tak generálny advokát Roemer odmietol uplatnenie „zásady dolnej hranice“, ktorá by vyplývala len z pravidiel, ktoré existujú vo všetkých členských štátoch (návrhy vo veci Zuckerfabrik Schöppenstedt/Rada, 5/71, rozsudok z 2. decembra 1971, Zb. s. 987, najmä s. 991). Zdôraznil, že dôležitá „nie je zhoda právnych poriadkov všetkých členských štátov, ani spôsob, akým sa zistí väčšina, ale... hĺbková štúdia komparatívneho práva“ (návrhy vo veci Werhahn Hansamühle a i./Rada a Komisia, 63/72 až 69/72, rozsudok z 13. novembra 1973, Zb. s. 1253, najmä s. 1258). Spomenul tiež možnosť inšpirovať sa „vnútroštátnou právnou úpravou, ktorá je najrozumnejšie rozvinutá (überlegenst)“ (návrhy vo veci 5/71, už citovanej, pozri najmä s. 991), a teda „stanoviť, ktorý právny poriadok sa zdá byť najlepší“ (návrhy vo veci 63/72 až 69/72, už citovanej, najmä s. 1258). Ja si však nemyslím, že by šlo o hľadanie najlepšieho právneho riešenia, ale o nájdenie toho riešenia, ktoré sa zdá byť najvhodnejšie v kontexte právneho poriadku Spoločenstva a jeho potrieb.

právo. Preto skutočnosť, že iba španielske a francúzske právo upravujú zodpovednosť verejnej moci za zákonný normotvorný akt, nemôže predstavovať prekážku jej uznania v práve Spoločenstva.

56. Rozhodujúce je zistiť, či takéto riešenie najlepšie vyhovuje osobitným potrebám právneho poriadku Spoločenstva. To však neznamená, že by musela byť zásada zodpovednosti verejnej moci za zákonný normotvorný akt zakotvená v právnom poriadku Spoločenstva, keďže sa javí ako najlepšie právne riešenie, ktoré musí byť ako také prebraté do právneho poriadku Spoločenstva. Jej zakotvenie do práva Spoločenstva má byť len výsledkom porovnania ustanovení prijatých v tejto oblasti rôznymi vnútroštátnymi právnymi systémami s cieľom nájsť riešenie, ktoré by bolo najvhodnejšie pre osobitné požiadavky právneho poriadku Spoločenstva.⁶⁰

57. Myslím si, že ide o tento prípad. Zakotvenie zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva umožňuje v záujme spravodlivosti vyvážiť prísnosť podmienok vzniku subjektívnej zodpovednosti Spoločenstva,

60 — Pre lepšie vysvetlenie tejto metódy, na príklade práva na štrajk, ktorá sa snaží porovnať riešenie prijaté vo vnútroštátnych právnych poriadkoch vzhľadom na osobitné požiadavky právneho poriadku Spoločenstva, pozri moje návrhy vo veci *International Transport Workers' Federation a Finnish Seamen's Union* (rozsudok z 11. decembra 2007, C-438/05, Z. s. I-10779, bod 60).

spojenej predovšetkým s existenciou dostatočne závažného porušenia právnej normy chrániacej jednotlivcov,⁶¹ aby osoby, ktorým bola konaním inštitúcií Spoločenstva spôsobená obzvlášť vážna škoda, mohli dosiahnuť náhradu tejto škody. Primeranosť takéhoto riešenia bezpochyby odôvodňuje skutočnosť, že Súdny dvor nikdy neodmietol možnosť ju zakotviť.⁶² Okrem toho, hoci sa toto právne riešenie nachádza len v niektorých vnútroštátnych právnych poriadkoch, starostlivosť ním vyjadrená a ochrana zabezpečovaných právnych záujmov sú rovnako zohľadnené v iných právnych poriadkoch, aj keď, ako to ďalej uvediem,⁶³ prostredníctvom rôznych právnych mechanizmov.

58. V osobitnom kontexte v tejto veci sa uvedené riešenie zdá byť ešte vhodnejšie. V dôsledku nemožnosti odvolávať sa na pravidlá WTO sa osoby podliehajúce súdnej právomoci, ktoré sa chcú sťažovať na konanie inštitúcií Spoločenstva v rozpore s dohodami WTO, nemôžu sa totiž, ako som už uviedol, odvolávať na jeho protiprávnosť. Tým pádom sú neprípustné tak možnosť

61 — Pozri rozsudok zo 4. júla 2000, *Bergaderm a Goupil/Komisija*, C-352/98 P, Zb. s. I-5291, body 41 a 42.

62 — Pozri rozsudky z 13. júna 1972, *Compagnie d'approvisionnement, de transport et de crédit a Grands Moulins de Paris/Komisija*, 9/71 a 11/71, Zb. s. 391, bod 46; z 31. marca 1977, *Compagnie industrielle et agricole du comté de Loheac a i./Rada a Komisija*, 54/76 až 60/76, Zb. s. 645, bod 19; zo 6. decembra 1984, *Biovilac/EHS*, 59/83, Zb. s. 4057, bod 29; z 24. júna 1986, *Développement a Clemessy/Komisija*, 267/82, Zb. s. 1907, bod 33; z 15. júna 2000, *Dorsch Consult/Rada a Komisija*, C-237/98 P, Zb. s. I-4549, bod 18; rozsudky Súdu prvého stupňa zo 6. decembra 2001, *Area Cova a i./Rada a Komisija*, T-196/99, Zb. s. II-3597, bod 171; z 20. februára 2002, *Förde-Reederei/Rada a Komisija*, T-170/00, Zb. s. II-515, bod 56; z 10. apríla 2003, *Travellex Global and Financial Services a Interpayment Services/Komisija*, T-195/00, Zb. s. II-1677, bod 161; z 2. júla 2003, *Hameico Stuttgart a i./Rada a Komisija*, T-99/98, Zb. s. II-2195, bod 60, a z 10. februára 2004, *Afrikanische Frucht-Compagnie/Rada a Komisija*, T-64/01 a T-65/01, Zb. s. II-521, body 150 a 151.

63 — Pozri nižšie bod 63 týchto návrhov.

žaloby o neplatnosť, ako aj možnosť prejudiciálneho konania s cieľom posúdiť platnosť a tiež aj žaloby o náhradu škody na základe subjektívnej zodpovednosti. V prípade nezakotvenia zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva by osoby, ktorým bola z dôvodu tejto protiprávnosti spôsobená obzvlášť závažná škoda, nemali nijaký prostriedok súdnej ochrany. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že zakotvenie objektívnej zodpovednosti za zákony francúzskej Conseil d'État je často uvádzané ako náhrada za nemožnosť francúzskeho súdu vykonať v správnom konaní preskúmanie ústavnosti, teda sa nemôže zvyšovať do pozície súdu rozhodujúceho o zákonoch.

59. Navyše, prebratie zásady objektívnej zodpovednosti by tiež slúžilo požiadavkám riadnej správy vecí verejných. Nútilo by to politickú moc, ktorá by plánovala ponechať v platnosti právnu úpravu Spoločenstva, hoci už uplynula primeraná lehota stanovená na dosiahnutie súladu s rozhodnutím OUS, ktorým túto právnu úpravu vyhlásil za nezlučiteľnú s pravidlami WTO, dobre si zväziť náklady, ktoré môžu z toho vyplývať pre občanov Únie, a porovnať ich s výhodami, ktoré by zachovanie tejto právnej úpravy prinieslo dotknutému hospodárskemu odvetviu alebo odvetviám. Nešlo by teda o zníženie diskrečnej právomoci inštitúcií v rámci WTO, ale zabezpečenie obozretného výkonu tejto diskrečnej právomoci.

60. Napokon, uznanie zásady objektívnej zodpovednosti by viedlo k tomu, že by ponechalo na právnom poriadku Spoločenstva

upraviť vnútorné rozdelenie dôsledkov voľnosti konania inštitúcií v rámci WTO. Už by nespočívalo na obchodných partneroch Spoločenstva, ktorí by prijatím odvetných opatrení diskrečne rozhodli, ktorý typ hospodárskych subjektov musí znášať náklady tejto voľnosti, ale rozhodovalo by Spoločenstvo, či tieto náklady musia znášať len podniky dotknuté odvetvnými opatreniami, alebo či sa majú rozdeliť medzi celú spoločnosť.

61. Z vyššie uvedených dôvodov sa mi zdá, že tieto veci ponúkajú príležitosť, či dokonca nútia judikatúru Súdneho dvora, aby sa posunula o ďalší krok. Uznávaním zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva ide o posunutie uvedenej judikatúry z pozície možnosti do pozície ustálenosti, z doby neistôt do doby riešení.⁶⁴

62. Zakotvenie zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva by mohlo byť inšpirované myšlienkou rovnosti občanov vo vzťahu k verejným bremenám, na ktorej základe francúzske správne právo postavilo zodpovednosť za zákony. Odôvodnenie je možné zhrnúť takto: o akejkol'vek činnosti verejnej moci sa predpokladá, že je osožná pre celú

64 — Slovmi vypožičanými od PICOD, F., COUTRON, L.: La responsabilité de la Communauté européenne du fait de son activité administrative. In: AUBY J.-B., DUTHEIL DE LA ROCHERE J.: *Droit administratif européen*. Bruylant, 2007, s. 171, pozri najmä s. 204 až 208.

spoločnosť a je normálne, že z nej vyplývajúce náklady musia občania znášať bez náhrady; lenže ak vo všeobecnom záujme spôsobí verejná moc obzvlášť vážnu škodu určitým osobám, ktorú musia znášať samy, vyplýva z toho pre ne bremeno, ktoré im bežne neprináleží a ktoré musí byť odškodnené; toto odškodnenie znáša celá spoločnosť prostredníctvom daní, čo obnovuje narušenú rovnováhu.

2. Pôsobnosť objektívnej zodpovednosti Spoločenstva

63. Táto myšlienka nie je príliš vzdialená od „Sonderopfertheorie“ v nemeckom práve, podľa ktorej osobám, ktorým bola z dôvodu zákonného zásahu verejnej moci spôsobená „osobitná ujma“, t. j. ujma na úrovni vyvlastnenia, musí byť poskytnutá náhrada. Takto uvedená objektívna zodpovednosť Spoločenstva sa môže tiež zakladať na práve vlastníť majetok, ktoré je podľa ústavných tradícií spoločných pre členské štáty chránené v právnom poriadku Spoločenstva ako všeobecná právna zásada. Vyplýva z nej myšlienka, že bez odškodnenia nemôže existovať zásah normotvornej moci Spoločenstva, hoci aj zákonný, ktorý by mal účinky podobné vyvlastneniu.⁶⁵

64. Čo sa týka pôsobnosti zásady objektívnej zodpovednosti, Komisia predovšetkým vytýka Súdu prvého stupňa, že po uznaní jej použiteľnosti len „v špecifických oblastiach“,⁶⁶ nepovažoval za potrebné spresniť, o aké oblasti ide. Lenže to ani nebolo pre rozhodnutie dotknutých vecí nevyhnutné. Stačilo mu uistiť sa, že v uvedených veciach sa môže použiť objektívna zodpovednosť, ako to nepriamo uznal, keď overil splnenie podmienok pre jej uplatnenie. Práve to mu tak Komisia, ako aj Rada vytýkajú. V tejto súvislosti je potrebné predložiť nasledujúce vysvetlenie.

65 — Tak to už predpokladal vo svojich návrhoch generálny advokát Sir Gordon Slynn vo veci Biovilac/EHS, už citovanej, pozri najmä s. 4091. Navyše túto myšlienku nájdeme upravenú, či už takým alebo iným spôsobom, vo väčšine právnych poriadkoch (pozri AMARAL, M. L.: *Responsabilidade do Estado e dever de indemnizar do legislador*. Coimbra Editora. 1998, s. 474 a nasl.)

65. V prvom rade, na rozdiel od toho, čo sa snažia preukázať tak Komisia, ako aj Rada, nejde o zásadu zodpovednosti za zákonný akt, čo Súd prvého stupňa podľa môjho názoru správne stanovil v napadnutých rozsudkoch. Ide skôr všeobecnejšie o objektívnu zodpovednosť, teda bez zavinenia. Inými slovami, zodpovednosť vznikne bez ohľadu na požiadavku pochybenia spôsobujúceho škodu, pričom existenciu má preukázať žalobca. Táto zodpovednosť môže tiež zahŕňať prípady protiprávných aktov, ktoré by však nepredstavovali dostatočne závažné porušenie.

66 — Rozsudky Fiamm, bod 159, a Fedon, bod 152.

66. V druhom rade, na rozdiel od Rady nevidím dôvod, prečo by sa tento režim objektívnej zodpovednosti nemohol tiež použiť v prípadoch normotvornej nečinnosti. Porovnanie s nečinnosťou podľa článku 232 ES, ktoré uviedla Rada, nie je relevantné, pokiaľ ide o objektívnu zodpovednosť. V každom prípade v prejednávanych veciach nejde o normotvornú nečinnosť. Tak Rada, ako aj Komisia uskutočnili v stanovenej primeranej lehote viacero iniciatív (zmena režimu Spoločenstva pre dovoz banánov, rokovania), čo zdôraznila aj sama Rada vo svojom vyjadrení, lenže tieto iniciatívy sa ukázali ako nevhodné na zabezpečenie správneho vykonania rozhodnutia OUS.

67. V treťom rade neexistuje nijaký platný dôvod, aby, ako to tvrdí Komisia, bola objektívna zodpovednosť Spoločenstva obmedzená len na prípady spôsobenia škody iným ako normotvorným právnym aktom. Článok 288 druhý odsek ES totiž Spoločenstvu ukladá napraviť „škody spôsobené vlastnými orgánmi“, pričom nerozlišuje, či ide o správnu alebo normotvornú povahu ich činnosti. Navyše obzvlášť závažná škoda, ktorá vznikla vo všeobecnom záujme, by mohla byť niektorým hospodárskym subjektom spôsobená tak normotvornou, ako aj výkonnou mocou. Napokon v tejto veci bola zmena režimu Spoločenstva pre dovoz banánov posúdená za nedostatočnú tak v dôsledku zmeny základného nariadenia Rady, ako aj vykonávacieho nariadenia Komisie. Na okraj by som poznamenal, že takéto obmedzenie sa mi nezdá byť vhodné vzhľadom na nedostatočné rozlišovanie medzi normotvornými a výkonnými aktmi pri súčasnom stave práva Spoločenstva. V konečnom dôsledku nemôže byť nahra-

dená len tá škoda, ktorá bola spôsobená uplatnením ustanovenia primárneho práva.⁶⁷

68. Na záver, v osobitnom kontexte dodržiavania dohôd WTO, ako je v týchto veciach, sa môžu na uvedený režim objektívnej zodpovednosti s cieľom náhrady obzvlášť závažnej škody spôsobenej vo verejnom záujme inštitúciami Spoločenstva, odvolávať len občania Únie. Od politickej moci nie je možné očakávať, ani to pre ňu nie je možné, aby brala pri výkone svojej voľnosti konania v rámci WTO zreteľ aj na náklady, ktoré svojimi rozhodnutiami spôsobí hospodárskym subjektom tretích krajín. V súvislosti s právomocami Spoločenstva, ktoré majú inštitúcie v oblasti vonkajšej obchodnej politiky, musí byť myšlienka porušenia rovnosti občanov vo vzťahu k verejným bremenám chápaná len medzi občanmi Únie. Nie je preto možné platne tvrdiť, ako sa snaží Rada, že by uznanie objektívnej zodpovednosti v kontexte uplatňovania právnych noriem WTO porušovalo zásadu vzájomnosti, pretože hlavní obchodní partneri Spoločenstva nepoznajú takúto zodpovednosť.

69. Takto stanovený, odôvodnený a vymedzený účel zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva sa zdá byť jasný. Nejde v žiadnom prípade o nútenie inštitúcií Spoločenstva podriaďiť sa pravidlám WTO

67 — Pozri rozsudok Súdu prvého stupňa z 29. januára 1998, Dubois et Fils/Rada a Komisia, T-113/96, Zb. s. II-125, body 40 až 48.

obmedzením ich politickej voľnosti. Ide len o zaručenie toho, že náklady vyplývajúce z politických rozhodnutí sa nedotknú rovnosti občanov Únie vo vzťahu k verejným bremenám.

70. Zdržanlivosť Rady a Komisie voči zakotveniu objektívnej zodpovednosti Spoločenstva sú pochopiteľné. Výkon normotvornej a správnej činnosti nemôže byť v dôsledku zavedenia príliš všeobecného mechanizmu zodpovednosti ohrozený do tej miery, že by to mohlo prekážať samotnému výkonu týchto činností. Lenže akokoľvek je táto obava dôvodná, nemôže brániť uznaniu zásady objektívnej zodpovednosti Spoločenstva. Zohľadnenie tejto obavy, ako aj jej zväzanie s ohľadom na starostlivosť o vyrovnané rozdelenie verejných bremien sa musí prejavovať v stanovenom rozsahu tejto zodpovednosti a podmienkach jej vzniku.

3. Podmienky vzniku objektívnej zodpovednosti Spoločenstva

71. Rada a Komisia napádajú najskôr dôvodnosť posúdení Súdu prvého stupňa týkajúcich sa splnenia podmienok, ktoré sú síce spojené s každým mechanizmom zodpovednosti, nie sú však vhodné pre režim objektívnej zodpovednosti. Tvrdia, že došlo k porušeniu pojmu skutočnej a určitej povahy škody a pravidel týkajúcich sa dôkazného bremena. Súd

prvého stupňa však správne konštatoval, že žalované nespochybnili to, že žalobcom vznikla obchodná škoda z dôvodu zdraženia ich výrobkov v dôsledku colnej prirážky, ale im len vytkli, že sa s tým nevedeli vyrovať prijatím vhodných opatrení. Súd prvého stupňa na posúdenie existencie vzniknutej škody založil svoje rozhodnutie na štatistikách predložených Komisiou, ktoré preukazujú zníženie celkového množstva vývozu akumulátorov a puzdiar na okuliare do Spojených štátov počas uplatňovania tejto colnej prirážky.⁶⁸

72. Taktiež žalované ešte vážnejšie vytýkajú Súdu prvého stupňa, že nerešpektoval požiadavku, podľa ktorej musí škoda dostatočne priamo vyplývať z konania príslušnej inštitúcie.⁶⁹ Neexistuje totiž nijaká priama súvislosť medzi nevykonaním odsudzujúceho rozhodnutia OUS Spoločenstvom a zavedením colnej prirážky, a teda voľné konanie amerických orgánov prerušuje príčinnú súvislosť medzi konaním inštitúcií Spoločenstva a vznikom uvedenej škody. Na jednej strane tieto americké orgány odmietli vyrovnanie, ktoré im ponúklo Spoločenstvo podľa článku 22 ods. 1 a 2 DUS. Na druhej strane svojím voľným rozhodnutím sa rozhodli požiadať OUS o povolenie prijať odvetné opatrenia a získané oprávnenie využili, ako aj voľne v tejto súvislosti stanovili zoznam dotknutých výrobkov a výšku ciel. Je pravda, že Spojené štáty neboli vôbec povinné takto reagovať po nevykonaní rozhodnutia OUS Spoločenstvom v stanovenej primeranej lehote. Nebráni tomu ani skutočnosť, že

68 — Pozri rozsudky Fiamm, body 166 až 170, a Fedon, body 159 až 162.

69 — Pozri rozsudok Súdneho dvora zo 4. októbra 1979 Dumortier a i./Rada, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 a 45/79, Zb. s. 3091, bod 21. Pozri tiež rozsudok Súdu prvého stupňa z 24. októbra 2000, Fresh Marine/Komisia, T-178/98, Zb. s. II-3331, bod 118.

reakcia amerických orgánov predstavuje len jednu z možností, ktoré poskytuje DUS pre prípad nevykonania rozhodnutia alebo odporúčania OUS, a bola teda predvídateľná. Ako to Súd prvého stupňa výstižne uviedol „pri obvyklom a predvídateľnom chode systému urovnávania sporov WTO akceptovaného Komisiou treba považovať zrušenie koncesíí pre Spoločenstvo, ktoré nadobudlo podobu colnej prirážky na dovoz, za dôsledok objektívne vyplývajúci z toho, že žalované inštitúcie ponechali v platnosti režim dovozu banánov nezlučiteľný s dohodami WTO“. ⁷⁰ Preto sa úkony vykonané americkými orgánmi zdajú byť skôr súčasťou sledu príčinnej súvislosti medzi konaním Spoločenstva a vznikom údajnej škody, ako že by boli prerušením tejto súvislosti. Súd prvého stupňa teda správne považoval konanie Spoločenstva za „rozhodujúcu príčinu“ ⁷¹ vzniku škody, ktorú utrpeli žalobcovia.

73. Vrátim sa teraz k osobitným podmienkam režimu objektívnej zodpovednosti. Podľa odvolateľov Súd prvého stupňa prijal a použil nesprávny pojem neobvyklej povahy škody. Naopak žalované v prvostupňovom konaní súhlasia s koncepciou neobvyklej škody, ako ju rozviedol Súd prvého stupňa, považujú však za nedostatočné stanovenie podmienky vzniku objektívnej zodpovednosti, a preto žiadajú Súdny dvor, aby

doplnil odôvodnenie napadnutých rozsudkov o požiadavku týkajúcu sa neexistencie všeobecného záujmu sledovaného konaním inštitúcií, ktoré je príčinou vzniku škody.

74. Posúdenie toho, ktoré z týchto tvrdení majú prednosť, vyžaduje spresnenie podmienok, ktorými sa musí riadiť vznik objektívnej zodpovednosti Spoločenstva. Domnievam sa, že tieto podmienky musia byť stanovené samotnými základmi, na ktorých spočíva uvedený režim zodpovednosti. Ako som sa to snažil preukázať, zásada objektívnej zodpovednosti môže byť založená na myšlienke porušenia rovnosti občanov vo vzťahu k verejným bremenám a zároveň na ochrane, ktorá vyplýva zo základného práva vlastníť majetok. Takže objektívna zodpovednosť môže byť dôvodom na náhradu len škody, ktorá je neobvyklej a osobitnej povahy.

75. Taktiež, keďže všetci jednotlivci požívajú výhody, ktoré vyplývajú zo spolužitia v spoločnosti, musia teda znášať bez náhrady i všetky bežné nevýhody, ktoré z toho vyplývajú, ako aj zásahy, ktoré s týmto cieľom vykoná verejná moc. Určitým spôsobom ide o verejné bremená, na ktoré je potrebné hľadieť tak, že ich musia rovnako znášať všetci dotknutí. Hoci tieto bremená nezatažujú všetkých jednotlivcov rovnako, súd nemôže nastoliť perfektnú rovnosť. V takom prípade by mu bola zverená nevhodná a neprímeraná úloha. Na verejné bremená, hoci aj nevyrovnané, treba teda v zásade hľadieť tak, že ich bežne znášajú jednotlivci, a teda nemôže za ne byť poskytnutá náhrada. Lenže inak je to

70 — Rozsudky Fiamm, bod 183, a Fedon, bod 177.

71 — Rozsudky Fiamm, bod 185, a Fedon, bod 179.

v prípade, keď zásah verejnej moci spôsobí škodu neobvyklej a osobitnej povahy.

bola rovnosť občanov vo vzťahu k verejným bremenám porušená.

76. Škodu treba považovať za neobvyklú, pokiaľ sa taká zdá byť s ohľadom na okolnosti jej vzniku a svoju povahu. Neobvyklá škoda je v prvom rade škoda, ktorá prekračuje hranice hospodárskych rizík, vlastných činností v danom odvetví, t. j. škoda, ktorá vznikla z naplnenia rizika, ktoré poškodený nemohol rozumne predvídať a proti ktorému sa nemohol poistiť. Lenže to nestačí. Ešte je potrebné, aby bola závažná. V opačnom prípade nie je možné bremeno považovať za neobvyklé a rovnako sa v takom prípade nemôže škoda podobať vyvlastneniu, ktoré musí byť odškodnené na základe ochrany práva vlastníť majetok. To však neznamená, že škoda sa musí rovnat úplnému a trvalému zbaveniu majetku. Musí však spôsobiť dostatočne vážny zásah do zložiek práva vlastníť majetok (*usus, fructus a abusus*). K uvedenému treba ešte dôrazne poznamenať, že či tento zásah do práva vlastníť majetok je zákonný alebo nezákonný, nie je dôležité v prípade, keď sa nachádza v rámci objektívnej zodpovednosti.

77. Naopak, hoci môže byť škoda v režime zodpovednosti založenej na rovnosti občanov vo vzťahu k verejným bremenám označená v práve uvedenom zmysle za neobvyklú, môže byť nahradená len v prípade, že je tiež osobitnej povahy. Možné je to len v prípade, že sa týka iba malého okruhu osôb, alebo presnejšie v prípade, že určitú kategóriu podnikateľských subjektov zasahuje neprimerane v porovnaní s ostatnými podnikateľmi. Iba v takom prípade by totiž

78. Takto stanovené a definované podmienky neobvyklej a osobitnej povahy škody sú dostatočne restriktívne na to, aby na rozdiel od toho, čo tvrdí Komisia, sa uplatniteľnosť uvedeného režimu objektívnej zodpovednosti v týchto veciach nedotkla politickej voľnosti inštitúcií v rámci WTO, čo viedlo Súdny dvor k rozhodnutiu o nemožnosti odvolávať sa na pravidlá WTO. Počet poškodených, ktorí sa môžu domáhať náhrady škody spĺňajúcej uvedené podmienky, bude v každom prípade vždy veľmi obmedzený, takže záťaž rozpočtu Únie možnosťou prípadného odškodnenia nebude nikdy taká, že by mohla obmedzovať konanie politických orgánov Spoločenstva v rámci WTO.

79. Je potrebné podriadiť vznik objektívnej zodpovednosti Spoločenstva splneniu ďalšej podmienky spojenej s neexistenciou všeobecného ekonomického záujmu, ktorý bol spôsobený aktom alebo konaním, na základe ktorého vznikla škoda? Práve toto požadujú Rada a Komisia, pričom vytýkajú Súdu prvého stupňa, že tak v napadnutých rozsudkoch neurobil. Vychádzajú pri tom z niektorých rozsudkov súdov Spoločenstva, ktoré upustili od všeobecného výkladu judikatúry a doplnili túto požiadavku.⁷² Inak povedané, ak bol akt alebo konanie spôsobujúce vznik škody

72 — Pozri rozsudok *Compagnie d'approvisionnement, de transport et de crédit a Grands Moulins de Paris/Komisia*, už citovaný, body 45 a 46; rozsudky Súdu prvého stupňa, *Förde-Reederei/Rada a Komisia*, už citovaný, bod 56, a *Afrikanische Frucht-Compagnie/Rada a Komisia*, už citovaný, bod 151.

prijatý alebo uskutočnený v záujme spoločnosti ako celku, a nielen s cieľom uprednostniť niektoré záujmy, akákoľvek náhrada škody bude vylúčená. Podľa môjho názoru nie je namieste uznať ďalšiu podmienku, ktorú požadujú minoritné názory judikatúry. Nepovažujem ju za vhodnú, pretože rovnosť vo vzťahu k verejným bremenám a ochrana práva vlastníť majetok vyžadujú, aby subjektom, ktorým bola spôsobená neobvyklá a osobitná škoda, bolo poskytnuté odškodnenie aj v prípade, že by opatrenie spôsobujúce vznik tejto škody bolo odôvodnené všeobecným ekonomickým záujmom. Nezdá sa mi byť ani nevyhnutnou, pretože podmienky neobvyklej a osobitnej povahy škody sú dostatočne reštriktívne na to, aby sa obavy z prípadnej zodpovednosti nedotkli voľnosti politického konania pri sledovaní všeobecného ekonomického záujmu.

80. Tieto práve spresnené podmienky stanovila a definovala väčšinová judikatúra ako podmienky, ktoré musia byť v každom prípade splnené, hoci nezakotvila objektívnu zodpovednosť Spoločenstva. Súdny dvor teda výslovne podriadil objektívnu zodpovednosť Spoločenstva vzniku neobvyklej a osobitnej škody.⁷³ Taktiež zamietol existenciu objektívnej zodpovednosti, pretože uvedená škoda bola len výsledkom bežného hospodárskeho rizika vzniknutého hospodárskemu subjektu v danom odvetví⁷⁴ alebo tiež preto, že údajná škoda neprekročila „hranice hospodárskych rizík, ktoré sú vlastné činnos-

tiam v predmetnom sektore“.⁷⁵ Súd prvého stupňa v napadnutých rozsudkoch tiež podmienil objektívnu zodpovednosť Spoločenstva požiadavkou neobvyklej a osobitnej škody, definovanej takto: „škoda je na jednej strane neobvyklou, pokiaľ prekračuje hranice hospodárskych rizík, ktoré sú vlastné činnostiam v predmetnom sektore, na druhej strane osobitnou, pokiaľ zasahuje určitú kategóriu podnikateľských subjektov neprirátane v porovnaní s ostatnými podnikateľmi“.⁷⁶ Takto rozhodol v zmysle ustálenej judikatúry, ktorú rozvinul.⁷⁷

81. Lenže FIAMM a FEDON nespochybnili ani požiadavku neobvyklej a osobitnej povahy škody, ani jej definíciu v napadnutých rozsudkoch. Dovoľávajú sa právne nesprávneho poňatia definície neobvyklej škody, ako ho Súd prvého stupňa prijal a uplatnil. Súd prvého stupňa totiž rozhodol, že škoda spôsobená žalobcom neprekročila hranice hospodárskych rizík, ktoré sú vlastné ich vývozným činnostiam z dôvodu, že nie je možné možnosť odvetných opatrení stanovenú v DUS považovať za neobvyklé riziko v medzinárodnom obchode za súčasného stavu jeho organizácie, takže predvídateľné následky, ktoré by mohli z neho vyplývať, povinne znáša každý podnikateľ, ktorý sa rozhodne uviesť svoje výrobky na trh niektorého z členov WTO. Inými slovami, odvetné opatrenia sú nutne predvídateľné akýmkoľvek vyvážajúcim podnikom, pretože sú právne upravené v nástroji upravujúcom

75 — Rozsudok Biovilac/EHS, už citovaný, body 28 a 29.

76 — Rozsudky Fiamm, bod 202, a Fedon, bod 191.

77 — Pozri najmä rozsudky Súdu prvého stupňa, najskôr Afrikanische Frucht-Compagnie/Rada a Komisia, už citovaný, body 150 a 151, potom Galileo International Technology a I./Komisia, už citovaný, body 147 a 148.

73 — Pozri rozsudok Dorsch Consult/Rada a Komisia, už citovaný, body 18 a 53.

74 — Pozri rozsudok Développement a Clemessy/Komisia, už citovaný, bod 33.

medzinárodný obchod. Ide o riziko, ktoré je spojené s vývoznou činnosťou.

82. Ako správne tvrdia odvolatelia, Súd prvého stupňa týmto rozhodnutím nerešpektoval, že neobvyklá povaha škody sa posudzuje vo vzťahu k hospodárskym rizikám, ktoré sú vlastné činnostiam v predmetnom odvetví, t. j. škoda má neobvyklú povahu⁷⁸ vtedy, keď nepredstavuje naplnenie rizika vlastného činnostiam v dotknutom odvetví. To je v prípade, keď neexistuje nijaká spojitost medzi aktom či konaním, ktoré spôsobili škodu, a hospodárskym odvetvím, v ktorom poškodené podniky vykonávajú svoju činnosť. Ak taká spojitost neexistuje, nemôže byť škoda považovaná za naplnenie obvyklého hospodárskeho rizika, proti ktorému by sa obozretný podnikateľ mohol a mal poistiť. V tomto zmysle sa orientovala aj judikatúra. Za obvyklé boli tiež posúdené: škoda spôsobená spoločnosti námornej dopravy v dôsledku zmeny prechodného režimu oslobodenia od spotrebnej dane výrobkov podliehajúcich tejto dani a predávaných na lodiach počas plavby medzi členskými štátmi;⁷⁹ škoda spôsobená výrobcovi krmiva pre ošípané a hydinu vyrábaného zo srvátky v dôsledku nadobudnutia účinnosti niektorých nariadení Spoločenstva týkajúcich sa predaja sušeného mlieka určeného na kŕmenie ošípaných a hydiny.⁸⁰

78 — Ak je okrem toho dostatočne závažná.

79 — Pozri rozsudok Förde-Reederei/Rada a Komisia, už citovaný, body 58 až 60.

80 — Pozri rozsudok Biovilac/EHS, už citovaný, body 27 až 30.

83. Pritom v tejto veci neexistuje nijaká spojitost medzi prijatím či zachovaním právnej úpravy týkajúcej sa režimu Spoločenstva pre dovoz banánov a škodou, ktorá bola spôsobená v dôsledku odvetvých opatrení vývozcom zo Spoločenstva, ktorí vyvážajú puzdrá na okuliare a priemyselné akumulátory. Táto škoda teda nemôže byť považovaná za obvyklú pre týchto podnikateľov, keďže podľa článku 22 ods. 3 DUS sa odvetné opatrenia majú v prvom rade týkať rovnakého sektora, ako je ten, v ktorom sa zistilo porušenie právnych noriem WTO. Z uvedeného dôvodu musia byť napadnuté rozsudky zrušené, lebo v nich došlo k nesprávnemu právnemu posúdeniu. Súdu prvého stupňa prináleží posúdiť po tom, ako si od žalobcov vyžiada potrebné informácie, či uvedená škoda je neobvyklej povahy aj čo sa týka dostatočne závažného zásahu do zložiek práva vlastníť majetok, ako aj rozhodnúť o osobitnej povahe tejto škody.

C — Neprimeraná dĺžka konania

84. Odvolatelia nakoniec žiadajú spravodlivé odškodnenie za neprimeranú dĺžku konania v prvom stupni. Návrh podniku FEDON je možné ľahko zamietnuť na základe článku 112 ods. 1 bodu c) Rokovacieho poriadku Súdneho dvora z dôvodu neprípustnosti, keďže nie je vôbec odôvodnený.

85. Ostáva už len návrh podniku FIAMM, ktorý uvádza, že Súdu prvého stupňa trvalo približne päť rokov a deväť mesiacov na rozhodnutie vo veci, na základe čoho tvrdí porušenie svojho práva na prejednanie veci v primeranej lehote, ktorá je súčasťou práva na spravodlivé súdne konanie zakotveného v článku 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach a ako všeobecnej právnej zásady zaručeného v právnom poriadku Spoločenstva. Odvolateľ sa na tento účel odvoláva na rozsudok Baustahlgewebe⁸¹, v ktorom Súdny dvor priznal uplatniteľnosť uvedeného práva v konaní pred Súdom prvého stupňa, a v dôsledku toho prijal odvolací dôvod týkajúci sa porušenia procesných pravidiel pred Súdom prvého stupňa spočívajúcim v jeho údajne neprimeranej dĺžke. Súdny dvor považoval dobu do rozhodnutia neprimerane dlhú vzhľadom na jasnosť skutkových otázok, na skutočnosť, že konanie žiadneho z účastníkov konania nevedlo k predĺženiu konania, ako aj na tom, že Súd prvého stupňa nemusel čeliť výnimočným okolnostiam. Toto porušenie procesných pravidiel údajne spôsobilo poškodenie záujmov odvolateľa, keďže v dôsledku uzavretých pôžičiek na účel splatenia colnej prirážky sa veľmi zadlžil a bol nútený previesť väčšinu kapitálu na investičný fond ako protiplnenie za prevzatie dlhov dojednaných v bankách.

86. Komisia aj v tomto prípade tvrdí neprípustnosť odvolacieho dôvodu, pričom predovšetkým tvrdí, že údajné porušenie procesných pravidiel nemalo nijaký vplyv na rozhodnutie vo veci. Článok 58 Štatútu Súdneho dvora nevyžaduje, aby porušenie

procesných pravidiel Súdu prvého stupňa bolo takej povahy, aby mohlo byť namietané, ale vyžaduje len, aby „sa nepriaznivo dotýka[lo] záujmov odvolávajúceho sa“. Zdá sa, že to je aj tento prípad, pretože dĺžka konania viedla k prehlbeniu zadĺženia žalobcu. Čo sa týka porušenia procesných pravidiel spočívajúceho v neprimeranej dĺžke konania pred Súdom prvého stupňa, hoci bola podmienka nepriaznivého zásahu do záujmov žalobcu niekedy vykladaná tak, že vyžaduje, aby uvedené porušenie malo vplyv na rozhodnutie vo veci, bolo to vždy len preto, lebo odvolací dôvod, ktorý bol založený na tomto porušení, býval uvedený na podporu návrhov na zrušenie rozsudku Súdu prvého stupňa.⁸² V danej veci je však tento odvolací dôvod uvedený len s cieľom získať spravodlivé odškodnenie.

87. Návrhy s cieľom získať spravodlivé odškodnenie musia byť naopak preskúmané ako žiadosť o náhradu škody, ktorá vznikla z dôvodu neprimeranej dĺžky konania pred Súdom prvého stupňa. Okrem toho aj požiadavka žalobkyne vo veci Baustahlgewebe smerujúca k zníženiu výšky pokuty, ktorú uložila Komisia a Súd prvého stupňa ju potvrdil a ktorá bola založená na neprimeranej dĺžke konania pred Súdom prvého stupňa, bola tiež posúdená ako návrh na náhradu škody.⁸³ Síce „z dôvodov hospodárnosti konania a s cieľom zaručiť okamžitý a účinný prostriedok právnej ochrany proti

81 — Rozsudok zo 17. decembra 1998, C-185/95 P, Zb. s. I-8417.

82 — Pozri rozsudok zo 17. decembra 1998, Baustahlgewebe/Komisia, C-185/95 P, Zb. s. I-8417, bod 49; uznesenie z 13. decembra 2000, SGA/Komisia, C-39/00 P, Zb. s. I-11201, bod 46.

83 — Pozri posúdenie, ktoré predniesol generálny advokát Léger vo svojich návrhoch vo veci Baustahlgewebe/Komisia, už citovanej, body 46 až 76.

takému porušeniu procesných pravidiel“⁸⁴ Súdny dvor prijal návrhy žalobkyne a súhlasil so znížením výšky pokuty o odškodnenie, treba však uviesť, že uvedená logika započítania sa nemôže v žiadnom prípade použiť v tejto veci.

88. Návrhy, ktorých cieľom je získať spravodlivé odškodnenie, mali byť teda predložené Súdnemu dvoru⁸⁵ v rámci žaloby o mimozmluvnú zodpovednosť podľa článkov 235 ES a 288 ES, ktorá musí smerovať proti inštitúcii

alebo inštitúciám, ktorých konanie škodu zapríčinilo. Ako už Súdny dvor totiž rozhodol, „je v záujme riadneho výkonu spravodlivosti, aby v prípade vzniku zodpovednosti Spoločenstva na základe úkonu niektorej z jeho inštitúcií bolo pred Súdnym dvorom zastúpené tou inštitúciou alebo inštitúciami, ktoré údajnú škodu spôsobili“.⁸⁶ Lenže ako Komisia správne poznamenala, žalovanými sú v tejto veci Rada a Komisia, kým vytykaná neprimeraná dĺžka konania bola spôsobená Súdom prvého stupňa, ktorý je súčasťou inštitúcie Súdny dvor. Návrh na spravodlivé odškodnenie musí teda byť tak *ratione materiae*, ako aj *ratione personae* vyhlásený za neprípustný.

84 — Rozsudok Baustahlgewebe/Komisia, už citovaný, bod 48.

85 — O právomoci Súdneho dvora, a nie Súdu prvého stupňa, na prejednanie takej žaloby sa pripájam k argumentom, ktoré predniesol generálny advokát Léger vo veci Baustahlgewebe/Komisia, už citovanej, body 66 až 71.

86 — Pozri rozsudok Werhahn Hansamühle a i./Rada a Komisia, už citovaný, bod 7.

III — Návrh

89. Vzhľadom na uvedené dôvody navrhujem Súdnemu dvoru, aby:

— zrušil rozsudky Súdu prvého stupňa Európskych spoločenstiev zo 14. decembra 2005, FIAMM a FIAMM Technologies/Rada a Komisia (T-69/01), a Fedon & Figli a i./Rada a Komisia (T-135/01), z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia

spočívajúceho v nesprávnom výklade pojmu neobvyklá škoda a vrátil veci Súdu prvého stupňa,

- rozhodol o neprípustnosti návrhov Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies Inc. (FIAMM Technologies), ako aj Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America Inc., ktorými sa domáhajú spravodlivého odškodnenia.